

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 50 (30).

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine terwitustelegrammide kohta. — 3. Riigi 1924 aasta eelarwe — päewakorral.

II Riigikogu koosolek 11. detsembril 1923 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Walitsuse loosis: rahaminister **G. Westel**, siseminister **K. Einbund**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, tööhoolekandeminister **O. Amberg**.

Päewakord:

1. Riigi 1924 a. eelarwe — Wabariigi Walitsuse ettepanek.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu wastuwõtmine. ma: Awan Riigikogu koosoleku.

P. Keerdo (töörp.): Teen ettepaneku wõtta päewakorda esimeseks punktiks komisjonide täiendawad walimised. Seda ettepanekut on meil tulnud teha mitmel korral. Mitmel korral olete teie ka näidanud, kuidas teie aru saate demokraatiast, olete näidanud, et teie ühe osa Riigikogu liigete õigusi kärbite jne. Teie wõite seda teha ka praegu ja ka edaspidi, kuid ühtlasi saab ka töörahwas sellest tegema omi järeldusi, nii nagu ta on teinud linnawalimistel Tartus, Tallinnas, Pärnus jne. Ärge wõtke päewakorda see küsimus, ärge laske edaspidigi töölistesitajaid eelarwe arutusele, näidake weel edaspidi, et teie töölistesitajate juuresolekut kardate, siis saab töörahwas tegema niisuguseid järeldusi, nagu ta hiljuti tegi.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu liikme Keerdo poolt on ettepanek tehtud wõtta esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtaw enamuse on wastu, sellega on ettepanek tagasi lükatud ja päewa-

kord on muutmatalt wastu wõetud. Enne, kui päewakorra juurde minna, on sõna sekretääril telegrammide ettekandmiseks.

2. Teadaandmine Abisekretäär **O. Köster**: Riigikogu esimehe poolt on saadetud järgmine telegramm:

„Suomen Waltiopäiwien Puhenjohtajalle

Helsinki.

Soome riigi iseseiswuse päewa puhul saadan Eesti Riigikogu nimel Teie isikus Soome Waltiopäiwale aupaklikka terwitusi südamliku soowiga, et Soome wennasrahwas wõiks riikliku iseseiswuse warju all takistamata areneda ja kaswada wabaduse waimus.

Riigikogu esimees J. Tõnisson.“

Sellepeale on järgmine wastus tulnud:

„Riigikogu esimees Tõnisson.

Teie südamliku terwituse eest tänan ja soowin, et iseseiswuse tee oleks mõlemale wennasrahwale nende wastastikku läbikäimises päikesepaistne ja õnnelik.

Eduskunna esimees Wirkunen.“

3. Riigi 1924. a. eelarwe — päewakorral. **K. Ast** (sd.): Wäga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed!

Pärast minu parteiseltsimehe, Mihkel Martna, laia raami asetatud kõnet, pärast Riigikogu liikme Piiskar'i väga selget ja tabawat arwustust ja lõpuks — ei saa seda ka nimetamata jätta — pärast härra Strandman'i arwustust, mis käis Eesti panga ja riigikassa laenupoliitika kohta, on minu ülesanne koguni kergeks ja koguni lihtsaks saanud. Tahan waid teha mõned märkused küsimuste kohta, mis wast eelkõnelejad ei ole küllalt esirinda nihutada tahtnud, wõi saanud. (M. Martna, (sd.): See „waid“ wiibrappa!) Ei usu. — Tahan mõnelele „i-dele“, mis juba püstitatud, pead otsa panna. Kui mul seal juures pere-

konnaasju tuleb õiendada, nii tähendati ühe minu wahelhüüde puhul, siis käiwad need asjad kahtlemata ja iseenesest mõistetawalt kogupõllumeeste perekonna kohta. Ma tahaks loota, et härrad põllumehed selle peale mitte tigidaks ei saa. (Wahelhüüe põllumeeste ridadest: Ei saa, see on arusaadaw, wihmased ilmad.) ning et nad katsuwad sellega leppida, meeles pidades, et mitte kõigi perekondade puutumatus ei ole kindlustatud. Härrade kogupõllumeeste perekond — ma ei taha mitte sõna „potipõllumehed“ tarwitada, mis wiimasel ajal on moeks saanud, sest see oleks walitsewa Olümpi haawamine ja käiks Moosese käsulaua neljanda paragrahwi wastu, — waid ma ütlen, härrad põllumehed, teie perekond on asetatud riikliku wõimu käsitamise pooldest, riikliku wõimu täiuse pooldest wäga kõrgele podiumile, wäga kõrgele näitelawale ja sellepärast wõiks seal pisut kardinaid kōrwaldada.

Tānawune eelarwe, austatud härrad, on õieti riiklikult raskel silmapilgul Riigikogule esitatud. Esimeses joones wiljaikaldusaasta, edasi üldine tööstuskriis ja lõpuks waluuta langemine. Wiljaikaldus on wäga õieti eelkõnelejate poolt märgitud. Tānawune wiljaikaldus iseenesest ei wõi aga rahaasjanduse peale ega ka arenewa tööstuskriisi peale mõjuda. Selleks ei ole meie põllumajandusaasta weel oma tarwlikku ringkäiku lõpetanud. Mis aga wiimasesse, nimelt rahaasjandusse, eriti Eesti marga langemisse puutub, siis on sellest küsimusest raske rääkida, põhjustel, mis kõigile tuntud. Esiteks üldine Euroopa waluuta langemine ja teiseks meie rahaturu korraldamatus, kus raske on öelda, kuidas õieti Eesti waluutaga lugu seisab. Kuid börseteated näitawad siiski, et marga langemine on maad leidnud, kuna meie langewa naelsterlingi eest praegu maksame kõrgemalt mitu punkti, kui mõni kuu tagasi. Eilsete börseteade järele maksis naelsterling 1603½ Emk. Nii kõrget kursi ei ole Eestis naelsterlingil, minu teada, kunagi olnud. Selle põhjal wõiksime konstateerida, et Eesti mark on langenud. Oma kõne edaspidistes osades katsun ka näidata, millest see tulnud on ja millest see tingitud.

Käesolewal silmapilgul huwitaks meid esimeses joones aga tööstuskriis, millest palju on räägitud ja mille olemasolu õieti

kõik tunnustawad. Lugu on sarnane, et eelarwe arutamise puhul walitsuse poliitika kõigis osades waatlemise alla wõetakse. Kuid meil ei ole erilisi huwisid terwet walitsuse poliitikat waatlemise alla wõtta, sest et sellest on meil waremalt wäga palju juhuseid olnud kõnelda. Tuletame meelde praeguse walitsuse ametisse astumist ja sel puhul peetud kõnesid. Tuletame meelde wäga mitmekordseid üldiseloomuga arupärimisi. Kõigil neil juhtumistel on meil hulk wõimalusi öelda, mida meie walitsusest arwame ja missugustes osades meie selle poliitika muutmist soowiksime näha. Meie seisukoha muutmist ei ole sündinud, see tähendab, — meie ei ole mitte walitsust ja tema poolt wõetud kursi teiseks pidama hakanud. Kõik need tabawad ja õigustatud märkused, mis praeguse koalitsiooni walitsuse wastu maad on leidnud, ei ole õieti mingisuguseid asjalikka tagajärgi andnud, sellepärast ei ole meil ka lootust, et käesolewal korral walitsuse arwustamine wõiks üldises mõttes asjalikka tagajärgi anda; sellepärast jäägu see täna kõrwale. Wõib olla, et meie pärast seda, kui eelarwe komisjonist on tagasi tulnud ja kui wahapeal asjaolud selle, nii öelda, kohustawaks teewad, sõna wõtame, wõib olla, ka mitte. Praegu tahaksin waid konstateerida, et meie walitsus ei soowi mitte, ei taha mitte, wõib olla, ei saa neid tarwlikka järeldusi teha, mida teistel maadel walitsus sarnasel korral, nagu see Eestis maad on leidnud, oleks teinud. Meie näeme, näituseks Inglismaal, et seal on walitsus sootu teisiti aru saanud oma wahekorras kodanikkudega. Mullu aastal, kui Lloyd George oli sunnitud walitsuse eesotsast lahkuma, siis oli talle sellest küllalt, kui üks koalitsiooni erakond oma parteilisel kongressil walitsusele umbusaldust oli awaldanud, kuna parlament seda mitte ei teinud. Ka tānawu sügisel Baldwini sammu waadates, mis parlamenti laialisaatmisel end ilmutas, millele uued walimised on järgnenud, peab ütleva, et Inglise walitsus siis wäga hellalt rahwa häält on kuulatanud, seda arwesse wõtnud, mis maa walitsuse poliitikast ja walitsuse sammudest arwab. Meie walitsusel nähtawasti ja meie walitsejatel on teised seisukohad. Nad ei tee warem järeldusi, kui nad selleks sunnitud on. Meie opositsioon nii tugew praegusel silmapilgul ei ole, et meie wõiksime nii öelda füüsilise jõuga praegust walitsust sundida ko-

hustusi täitma, mida ta täitma oleks pidanud, kuid täitnud ei ole.

Ei wõi konstateerimata jätta, et praeguse arenewa tööstuskriisi juures walitsus kaugeltki neid samme astunud ei ole, mida ta, esiteks kriisi wastu wõitlemiseks ja teiseks kriisi põhjuste tabamiseks astuma oleks pidanud. Tööstuskriisi kapitalistlikus riigis ei ole uudis ega ennenägemata nähtus. Tuleb silmas pidada kriiside põhjust ja kriiside tekkimist tingiwaid asjaolusid. Kriisi tekitawaid põhjusi tunt juba ammu, Karl Marx ainult põhjendas seda ja praegusel silmapilgul ei leidu wist ühtki majanduselu tundjat, kes mitte ei teaks, et kapitalistliku korra juures kriisid tekiwad sellest asjaolust, et kapitalistlik walmistamiswiis on rajatud wõistlusele, kusjuures turutarwidused arwesse wõtmata ja reguleerimata jääwad. Kui nüüd arwatakse, et Eesti praegusel silmapilgul sarnase tüübilise kapitalistliku ilmakorra juures paratamatu kriisi põeb, siis eksitakse wäga rängasti. Meil ei ole mitte loomulik kriis. Meil ei ole mitte niisugune kriis, mida majandusteadus tunnustab ja tunneb: meie kriis kannab sootu teist laadi ja selle kriisi tärkamise juures on esimeses jones just walitsuse poliitika süüdi olnud. Wõidakse öelda, ka arwude waral tõendada, et meie turg on kaupa täis suuremal määral, kui selle järele tarwidus on. Kas on aga see üliproduktioon meie oma ettewõtete, meie oma tööstuste saadus? Käesolewa eelarwe arutamise puhul on juba selle peale tähelpanu juhitud, et meil on walitsenud sarnane import, wõi sissewedu, mis meie rahwa ostujõukuse ja üldise turutarwiduse waatekohalt kuidagi lubatud ei tohiks olla. Walitsus on oma iseäraliku laenupoliitikaga seda sissewedu toetanud. Meie turg on küllastatud peaasjalikult wäljamaa kaupadega. Millest meil aga on üliproduktioon, waadake, need on ettewõtted. Meil ei ole mitte walmistuse üliproduktioon, waid ettewõtete üliproduktioon. Peaasjalikult peale sõjaaegsed 1921 ja 1922 a. olid aastad, mida wõiks Eestis rajamisaastateks nimetada, ja neil aastatel tärkas meil isesugune äritegevus, mis selles seisis, et iga mees, kes endas wähegi tundis ettewõtlikkust olawat, uusi tehaseid, uusi aktsiaühisusi ja muid sellesarnaseid asutusi ruttas asutama, selle peale waatamata, kas temal tarwilikka ressurse oli wõi mitte. Mida meie praegu näeme? Näeme, et igas lin-

nas on mitu shokolaadiwabrikut, mitu likööri- ja weinitehast. Igas linnas on oma tubakawabrikud tekkinud, mida enne olemaski polnud. Räägitakse, et meil on 32 nahawabrikut, aga korralikku saabast kättesaadawa hinnaga ei leia. Meil on tekkinud kõiksugu ülespuhutud ettewõtted, aga üht korralikku ettewõtet ei näe. Osalt mõjus selleks kaasa okkupatsiooni aeg ja ka wabadussõda. Näis, nagu oleks seisukord sarnane, et mida sa iganes walmistad, kõigest saad kasuga lahti. Näis, et iga ettewõte profiiti wõib tuua, mitte milgil tingimisel kahju ega kaotust. Kui sinna juurde seltsib weel walitsuse hooldamine, mis seisis igasugustes kaitsetollides ja wäga isesuguses laenupoliitikas, siis on arusaadaw, et wõis ettewõtete alal tõusta sarnane ashiotaash, nagu seda, wõib olla, ükski maa weel üle elanud ei ole, wähemalt lähematel möödaläinud aastatel. On arusaadaw, et walitsus, kui ta oleks soowinud — ja ta oleks pidanud seda tegema, oleks pidanud rehkendama maa tarwitustega, meie turu oludega, tootesmaterjaliga jne. jne., — siis oleks walitsus sellele pöörasele ashiotaashile wõinud piiri panna. Meie loeme ametlikkudest teadetest, mida ajakirjandus siinmel puhul on ära trükinud ja mida ka siin on ette kantud, et Eesti pangast, näiteks, on laenusid antud kunni 1. oktoobrini käesolewal aastal tööstuse peale üle 2 miljardi ja kaubanduse peale üle 1 miljardi. See, austatud härrad, teeb tööstuslaenu alal iga üksiku Eesti riigi kodaniku kohta, ka wäetid ja imejad lapsed juurde arwatud, 2000 marka hinge peale; kui weel kaubanduse laen juurde arwata, teeb see kokku 3000 marka iga Eestis leiduva pea kohta. Kõik see üle 6-miljardilise riigi eelarwe juures — ma ei räägi mitte täpselt — eelarwe juures, mis ränk küllalt. Kas tahaks keegi teie hulgast tõendada tulla, et see on loomulik tööstuse protesheerimine? Kui wäljamaalane seda waataks, siis peaks küsima imestusega: mis meie siis õieti oleme, kas meie oleme tõesti nii naiwid, wõi oleme mingisugusel iseäralikul määral kuritegelised olnud. Loomulikuku igatahes ei saa seda pidada. Krediidide andmine on meil üle jõu käinud. See asjaolu ilmutab end tolles kuulumatus Eesti panga kullatagawara ja wäliswaluuta tühjenemises, mille ees meie praegu seisame. Nii näiteks oli — see on ametlikust bilansist maha kirjutatud — Eesti pangal 31. oktoobril wabalt kasu-

tada välisvaluutat kõigest 25 miljonit marka, see tähendab, wõõras rahahulk on peaaegu nullini langenud. Mis aitab sealjuures härra rahaministri tõendus, et meie pole ju tagawarasid enda käest ära lasknud, et riigikassa kullafond puutumatu on, et meie Riigikogule ebaõigeid andmeid pole andnud. Härra rahaministri faktiline märkus tuletas mulle meelde ühte hiljuti juhtunud lugu, kus meile walitsuse nimel omawiisilisi teateid anti, nimelt kui härra Ipsberg selsamal kõnetoolil ühe resolutsiooni ette kandis, mida pärast veel mitmes teisendis, mitmes variatsioonis uuesti tuli ette lugeda. Härra Ipsberg, asudes kõnetoolile, oli aumees pealaest jalatallani — iga millimeeter, iga sentimeeter tas ilmutas aumeest, kuid siiski ei saanud meie uskuda seda pilti, mida meile ette maaliti. Härra rahaminister Westel'i aususe juures ei julge mina mitte kriipsugi kahelda, aga tema poolt antud seletus wõi faktiline märkus, kui härra Strandman seletas, nagu oleks Eesti riigikassa kullatagawarast välja antud üle poole ja ära kulutatud, selle ümber pidi lükkama, — see härra Westel'i seletus oli samasugustel nõrkadel jalgadel, nagu härra Ipsberg'i seletuski tema kuulsa resolutsiooni puhul. Mis tähendab see, et härra rahaminister Westel ütles, et need kullatagawarad on olemas, aga Eesti pangale tagasisaamine oleneb tähtaegadest. Praegu just ametlikkudest bilansidest wõetud arwudega oli mul wõimalik näidata, et Eesti pangal ei ole mitte seda välisvaluutat ega kullahulka, mida temale riigikassast laenuks on antud, ja ei ole üldse mitte välisvaluutat, millega Eesti pank wõiks riigikassalt saadud wõla tagasi maksta. Kui nüüd walitsus kinnisest taskust on rahasummad mahutanud katkistesse taskutesse ja kui seal juures nende rahasummade olemasolu küsitawaks muudab, siis ei wõi ometi härra rahaminister kõnetooli tulles oma katkise tasku peale käega koputada hüüda, et kõik on korras ja et tema wastu ja tema tegewuse kohta on teateid awaldatud, mis mitte tõele ei wasta. Mina arwan, et härra rahaministril wõib wormiliselt õigus olla: et riigikassal on kusa-gilt õigus sisse nõuda summasid, kuid riigikassa kullatagawara on sarnases taskus, kuhu Teie küll teda panite, aga kust tema tagasisaamine wahepeal wäga küsitawaks on muutunud. Nüüd ähwardab

meid selle krediidiandmise poliitika juures wäga kaugeleulataw majanduslik kriis. Soliidsetes ärides räägitakse juba järjekorralistest pankrotti jäämistest ja üks suur kaubanduslik ettewõte ongi juba pankrotti jäänud. Kui härra minister oma wäga märgist möödaläinud kõne asemel oleks jutustanud meile sellest, missuguste kindlustuste alusel on Eesti pank oma laenu töösturitele ja kaupmeestele andnud, siis oleks teda tänada wõinud, kuid seda ei ole meie mitte kuulnud. Kuiwõrd on arwesse wõetud riigikassa enese laenujõukust ja kuiwõrd on krediitide andmise juures silmas peetud krediteeritawate asutuste maksujõukust? Oleks meile konkreetset, näituseks teatatud, kui palju laenu on saanud üks ettewõte, see oleks meid iseäraliselt huwitanud. Selle ettewõtte ümber on koondatud wäiksemad ettewõtjad, mina mõtlen nimelt „Silwa't“, meile kõigile parteilise wärwi poolest wäga tuntud asutust. Mina julgen tõendada ja ma arwan, et ka Riigikogus wae-walt inimesi leidub, kes ei tea, et Eesti ärielus ja tööstuses ennast erandlikult maksma on pannud üks rühmitus. See rühmitus, austatud härrad, kuulub, waadake, nendesse ridadesse, kes paremal tiiwal istuwad. Ma ei taha mitte öelda, et need ettewõtjad oleks kõik füüsiliselt siia koondatud. (M. Martna (sd.): Kas härra Laarman ka nende hulka kuulub?) waid ma tahan öelda, et see rühmitus seisab selle tiiwa taga, kes personaalselt kogumeeste pinkidel esitatud. Kui rkl. härra Strandman oma eelarwe-kõnes tähendas, et tema ei hakka linnas kurseeriwatest kuulujuttudest kõnelema, et tema arwates on see ükskõik, kuidas krediiti on välja antud, kas on siin eraldi oma mehi silmas peetud wõi mitte, et see ei olewat nii tähtis, sest krediiti on välja antud ikkagi teatud otstarbeks, siis ei wõi sellega kuidagi leppida. Austatud Riigikogu liige, härra Strandman on siin kahtlemata ja meelega püüdnud tagasihoidlikult oma mõtteid awaldada. On wastuwaidlemata selge, et tööstuse ja kaubanduse krediit on välja antud ühe kildkonna huwides. Nende huwid on põimitud nii omamehelikult, et seal ei wõi tõepoolest juttu olla riiklikkude huwide kaitsmisest, sest öeldakse ikkagi, et weri olla paksem kui wesi. Kuidas see iseäralik soodustamise wiis ennast on ilmutanud, selleks on tuhanded näited. Ta ei ole üksnes krediidi poliiti-

kas ilmsiks tulnud, waid on ka kõiges muus, näituseks, ka tollipoliitikas — iseäranis leiawilja tollide alal. Möödaläinud koosolekul kandis minu parteiseltsimees Mihkel Martna andmeid tööpuuduse kohta ette õige laiaulatusliku arwustiku näol. Aga kas on walitsus midagi teinud selleks, et ähwardawa tööpuuduse ja elukalliduse wastu wõitlemises midagi teha? Peab ütleva, et selleks ei ole midagi tehtud — tema on teisiti arwanud — on kogu aeg sarnast poliitikat ajanud, nagu tänowune aastagi seda näitab, mille ainsaks tagajärjeks ainult elukalliduse tõus wõis olla. (J. Soots (põl.): Ikka sotsid! M. Martna (sd.): Mitte sotsid, waid Sootsid!) Mina nimetan teile, näiteks, kõigile väga tuntud märgukirja, mille esitas Wabariigi Walitsusele ühistegelise liit. See märgukiri, nagu teie mäletate, käis nisu ja nisujahu tollide kohta. Seal näidatakse selle peale, et 1. märtsil 1922 a. kõrgendati sissewettawa nisujahu pealt tolli 40 margast — 160 margani puuda pealt. Ja see tollikõrgendus on langenud kõige oma raskusega Eesti tarwitajate peale, sellepärast, et meil jahwatamise alal, see tähendab püüli walmistamise alal ainult üks suurem tehas Roterman'i nime all tegutseb. Ja kui nüüd seesamane ühistegelise liidu märgukiri kõneleb, et tänowune aasta jooksul Roterman'i tehased 463 miljonit puuda nisujahu on sisse wedanud... (Chr. Kaarna (tõer.): Kas mitte tuhat?) Muidugi tuhat! See on 463.000 puuda. Kui weel tänowu sügise wiimastel kuudel sarnasel määral on tegutsetud, siis meie näeme, et meil siin õieti nisu monopolistiga tegemist on. Juba esimese 9 kuu jooksul — meil ei ole mingit põhjust kahelda selle märgukirja tõsiduse juures — on tarwitajate kulul 60.000.000 marka teenitud, millest näha wõib, et siin tõesti monopolistiga tegemist on. (M. Martna (sd.): Ilus summa waesel ajal!) Päril kena summakene, aga huwitaw on, et sellest summast mingit tulu riik ei ole saanud, sellepärast, et nisu sissewedu kuulub ühe ettevõtte monopoliks. Selle summa, selle esimese 9 kuu eest kannab Eesti tarwitaja härra Roterman'i ja Ko. taskusse. Ma ei saa mitte tähendamata jätta, et seesamane Roterman ka juba tolle tiiwa poolt teatawa määrani okkupeeritud on, — sest et teie mehed härra Parik'a, Kuusik'u ja temataoliste meeste näol enast sinna sisse on osanud mugeldada. —

Sellega ei ole aga weel sugugi piirdunud see operatsioon. Minu teated ei ulata mitte kaugemale, kui sinna, mis must walge peal ajakirjanduses on ette toodud, kust lugeda wõib, et 13. oktoobrist alates on nisuteri sisse weetud sellesama äri poolt weel 60.000 puuda, see on just selle eel, kus meil nisutolli 40 marga peale tõsteti, see tähendab 15. oktoobrini. (M. Martna (sd.): See on, Jumal walgustas Roterman'i õigel ajal!) Wiimane partii sellest ostust, 47.541 puuda, tuli 1. nowembril, mis warem on kui 13. nowember, nii vähemalt tõendab üks informeeritud kohalik ajaleht. Kui meie nüüd meeles peame, et tollide määramine Eestis rahaministri ja kaubandustööstusministri käes seisab — ja kui meie mitte ei saa tolle tiiwa nime koos Roterman'i äriga nimetamata jätta, siis tekib meil küll imelik kahtlus, imelik kahtlus, et wist ei ole Roterman'i tehaste sissewedu mitte juhuslikult sündinud 5 päewa, 2, 3, 4 ja vähem päewi enne, kui kõrgendatud tollid maksma pandi. Selle tegutsemise tagajärg on, et 1½ nädalat tagasi üle terve Eesti leiawahindu tõsteti — ja pidage meeles, mitte ainult nisupüüli hinda ei tõstetud, waid tõsteti ka leiwahinda, mis iseenesest väga loomulik, sest et ühe esimesejärgu tarbeaine hinnatõusu tingib teiste tarbeainete hinnatõusu. Tõin selle, kui ühe väikese näitusekese sellest, kuidaswiisi härrad põllumehed, kasutades oma täit riiklikku wõimu, on osanud arenewa kriisi ajal ja päewakorrale kerkiwa tööpuuduse juures oma kitsa ringkonna huwides Eestis tarwitajatele peараha peale panna üksiku suurema äri kasuks, ilma, et riik pennigi oleks wõitnud. Selle üksiku nähtuse juures juba selgus, härrad põllumehed, et teie tark poliitika, mida teie küll püüate wälja reklameerida, kui mingit põllumajapidamise tõstmist, on selle poole sihitud, et Eestis elukallidust tõsta. Siin on kaks weskipoolt, üks istub siin (näitab käega paremale poole) ja teine seal (näitab käega äärmisele pahemale poole) sellest nurjatust weskest, mis Eestis seedimata jahu jahwatab. (Mitmesugused wahelhüüded paremalt poolt.)

Juhataja K. Wirma: (kõlistab) Palun rahu!

K. Ast (sd.): Jah, ma saan aru, et härradele põllumeestele see jutt mitte ei meeldi, kuid ma hoiatasin juba ette, et jutt

nende perekonnaasjadesse wõib puutuda; inimene saab ikka siis ägedaks, kui tema perekonna helli kohti puudutatakse. Aga meie usume, et Eesti kodanikkudel õigus on tött teada. (J. Soots (põl.): Et põllumees pidi see põrsas olema, keda teie lõikate.) Härra kindral Soots, kui keegi Eesti põllumehe kaela on tahtnud lõigata, siis on teinud seda need, kes näituseks on mõistnud seda kullatagawara nii enese kätte koonnada, et isegi ühe walitsewa rühma liige imestust awaldab selle teate puhul, mille abil teie oma operatsioone püüate läbi wiia. See, austatud härrad, on tõepoolest Eesti põllumehe kaela läbilõikamine. Ma nimetan teile, näituseks, sarnast asja, et tol ajal, kui teie oskasite 2 miljardit anda oma meeste kiratsewale tööstusele, on samal ajal, mullu aasta eelarwe järele Eesti põllumajandusliikude kultuurtööde jaoks antud 8 miljonit. Mina pean ütleva, et üksainuke Wõru maakond kultuurtöödeks rohkem krediiti vajab, kui 8.000.000.— Minewal aastal eelarwe kokkuseadmise juures Wõru maakonnakoogu poolt esitati meile muuseas wee allalaskmise plaanid, mille läbi oleks kinnimaa hulka, kui ka heinamaad suurendada wõidud; aga maakonnawalitsusel ei olnud selleks krediiti ja riik seda ka ei andnud ja kõige rohkem, mille peale Wõru maakond oleks wõinud pränteerida sarnasel juhusel, oli 2.000.000, ei tea, kas ta sedagi on juba kätte saanud. Oma meeste tööstuse jaoks oli krediit küllalt. See nähtus on ka üks sarnane, mis pisikese illustratsioonina näitab, kuidaswiisi teie olete põllumajandust edendanud. (W a h e l h ü ü d e d p õ l l u m e e s t e r ü h m a s t.) Teie künnate oma põldu kusagil Harju tänawal wõi mõne Suure-Karja tänawal uute pankade asutamiseks, et kuidagiwiisi riigikassalt endale krediiti nõutada. Küsige oma häälekandja „Kaja“ arwamist. Nüüd, kus seisukord wäljapääsematuks on kujunenud, leiab ka tema, et meil on aetud lubamatut äri. Olewat mingisugused kahtlased ettevõtted, kes riiklikka summasid kasutawad. Aga mina tahaksin küsida, kas „Kaja“ nende kahtlaste ettevõtete hulka ka „Atlanta“ loeb wõi ei loe, kelle kontoris praegu riigipanga komissarid istuwad ja kelle kohta meie mitte öelda ei tea, kas nende kätte muuseas osa kullatagawarast wast ei ole läinud ja millest õigusega öeldakse, et seal on ülearu rai-

satud. Seletage meile, kas teie suurettewõte „Atlanta“ Passaashis, kas see on ka kahtlastest äridest, wõi tuleb see nende hulgast wälja arwata. (J. Soots (põl.): Kuidas „Kajak'uga lugu oli?) Merel lendab kajakaid wäga palju... Igatahes ei ole mina mitte kuulnud, et sotsiaaldemokraadid oleks kunagi nõudnud riiklikku laenu ja et neile seda antud oleks. Kui teie mõtlete endise sotsiaaldemokraadi Kartau Eesti kurorti osatõhususe poolt asutatud restoraan „Kajak'ut“ Kadriorus, siis olete ka teie, põllumehed, see tähendab — need teie ringkonnast tõusnud ärimed, kes riiklikku laenu saanud, seda seal kõrtsis maha joonud. (W a h e l h ü ü d e d J. S o o t s i (põl.) p o o l t.) Sellega ei ole teil meile midagi ette heita. Mina arwan, et neid inimesi, kes kord mingi idee teenistuses on seisnud, pärast aga loobunud, on wäga palju. Ühe taganeja wõi ülejooksiku puhul teil meile midagi ette heita ei ole.

Meid huwitaks tõepoolest teada saada, kuidaswiisi on õieti walitsus nende hiigla krediidi andmistega toimetanud? Ma tean, näituseks, et kui härra rahaminister Westel waewaks wõtaks kõnetooli astuda ja kas wõi minu küsimise peale wastata: kui palju on saanud „Silwa“ krediiti, siis ta nimetaks sarnase summakese, mille puhul meil oleks raske walitsusele mingisugust etteheidet teha. Aga see ei ütleks mitte midagi. Meie teame wäga hästi, et see suuräri enesesse mitmeid wäikseid ärisid mahutab. Meie teame wäga hästi, et ta terwe rea ettevõtteid — ma nimetan minupärast „Aserit“, mis imelikul kombel teie meeste kätte on läinud ja mille puhul walitsewate erakondade esitajad läbirääkimisi on pidanud, ilma et sellega oleks kusagile jõutud — üle on wõtnud. Ütleme kas wõi Narwas, saeweski, mis oli kord Sinowjewi oma, praeguse nimega wist „Forest“, wõi lubjawabrik Tamsalu juures — see on ju ka teie meeste oma ja kuulub „Silwa“ kompleksi. Meie teame ka, kuidaswiisi (M. L a a r m a n (põl.): W a a t, s e e o n t e i l e w a l u s.) teda on krediteeritud ja meie tahaksime teada, kuipalju härra Westel, kuipalju teised härrad, kellest see äri on ära olenenud, kuipalju on nemad sellele kompleksile sellest kahest miljardist andnud, mida üldse meie tööstuse krediidina wälja on antud. Waadake, see ütleks meile midagi, see näitaks, kuidaswiisi on kogupõllumeeste poolt kre-

diite antud, ja see on meile väga tähtis. See ei ole mitte mingisugune kadeduse küsimus. Teadupärast ei ole meil mingisugust äri, ja ei saa meie prätendeerida nende laenude peale, sellepärast ei huwita meid see küsimus selles mõttes. Waid meid huwitab see küsimus selles mõttes, et kui ainult üht ringkonda riiklikult krediteeritud on, siis see krediteerimine sarnane on olnud, et selle krediidioperatsiooni juures wõis häwineda Eesti panga väliswaluuta tagawara, kui ka suurem hulk riigikassa kullafondist, riigikassa waluutatagawaradest. Sarnane oma-meeste toetamine ei ole enam mingisugune krediidi andmine, waid sarnase omamehe toetamise juures oligi wõimalik see pöörane ashiotaash, mis on ettewõtete üliproduksiooni wiinud. See on wiinud meid käesolewa majandusliku kriisini. Kui sarnast erapoolikust mitte ei oleks olnud, kui meie walitsejad mitte ei oleks arwanud, et walitsemisel wõib oma-meestele rahalisi hõlbustusi muretseda, siis oleks asja hoopis erapooletumalt aetud, ja siis ei oleks meie ka praegu sarnase riigikassa ja Eesti panga haigutawa tühjuse ees seisnud. Sellepärast õieti puudutangi mina seda küsimust.

Üldse on väga huwitaw tähele panna seda meeleolu, mis walitseb meie ettewõtlikkude härrade juures. Kui kergemeelselt ja kui wähese kaalumisega asuti suurte ettewõtete juurde. Nimetan weel tuntud „Lennuk“it. Huwitaw on, mis sellest järele jäänud. Väga huwitaw teada, kuipalju „Lennuk“ riiklikku krediiti tarwitada sai, see „Lennuk“, mis ei ole ei meie majanduses, ei meie tööstuses, ei mitte milleski muid saawutusi andnud, kui ainult negatiivseid. Nimetame nüüd weel minu pärast — see asi seisab ka rahwaerakonna südame peal — Tartu läheduses tekkinud Ulila turbaraba elektritööndust. (J. Tõnisson (rhw.): Mille poolest siis just rahwaerakonnal?) Wabandage, härra Tõnisson, ma Teie isikut ei tahtnud kõigewähemaltki riiwata, aga see on üks ettewõte, mille wastu Tartu äri-meeste ringkonnad huwi on tundnud. Nimetame seda asja hästi „asjatundlikult“ kalkuleeritud ettewõtteks. Seal on osa wõtnud niisugused head instrktorid, nagu ütleme inimesed, kes tahawad kuud wankrile wõi reele asetada. Aga meie oleme kuulnud, et sama turbaraba asutusele minewa aasta keskpaigas 1 miljon

krediiti on antud. See on väga kena krediidipoliitika. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas sotsiaaldemokraadid on panganõukogus wõi ei ole?) Kuulge, üks pääsuke ei too weel mitte kewadet ja pealegi ei ole meie poolt Eesti panga nõukogusse kedagi komandeeritud, aga teame küll, et teie mehed on need, kes tegelikult panga asju ajawad. (M. Laarman (põl.): Kas see pääsuke laulab ka wõi wai kib?) Kui panganõukogu liigete hulgas peaks olema üks sotsiaaldemokraat, keda Wabariigi Walitsus sinna on määranud, kui ühe suurema parlamendi rühma liiget, siis on ometi nõukogu panga juures wõrdlemisi kõrwalise tähtsusega asutus, sest direktorid ajawad panga asju ja nõukogu tuleb ainult kas üks wõi kaaks kord kuus kokku, et läbi waadata jookswaid küsimusi. Seesama nõukogu, kus üks sotsiaaldemokraat leidub, seisab ometi koos, kui ma mitte ei eksi, 10-nest inimesest ja ma tahaks küsida, kelle hulka need teised kuuluwad. Meie teame, et seal tähtsad, ma ei taha nimesid nimetada — et seal väga tähtsad põllumeeste kogude liikmed juba pikemat aega ametis on.

Kui juba kõnelda kergemeelsusest, siis ei saa mitte nimetamata jätta ka Wene-Balti wõi Inglis-Balti tehaseid. Ma ei tea kumb nimetus õigem on, kuid wist on mõlemad nimetused õigustamata, sest et niisugust töödust ei ole. Küll aga anti Riigikogu sanktsioonil mullu nendele tehastele 90 miljonit krediiti. Palju nemad krediiti muidu on saanud, selle kohta puuduwad mul igasugused teated. Mis on nendest suurtest tehastest saanud? Meie näeme, et nendest suurtest tehastest on järele jäänud ainult suur skandaal, õieti rahwuswahelise iseloomuga skandaal, ning meie peame südamest kahetsema, et selle skandaali hulka on kistud ka sarnased mehed, kes Eestis igatahes väga palju kaaluwad, ja et nemad end sarnaste skandaalsete tagajärgedega ettewõttesse on seganud. Üldse tahan weel kord rõhutada, et sarnaste ettewõtete asutamine, nagu see Eestis wiimastel aastatel maad leidis, oli mõeldaw ainult sellepärast, et inimesed mitte esimeses jões ei olnud sunnitud oma isiklikkude kapitaalidega riskeerima, waid et neile wõimalus oli antud, õieti igale ettewõtlikkule mehele, kes põllumeeste tiiwale midagi kaalus, riiklikku krediiti saada. Selle järele tekkisid suured ettewõtted, kuna isiklik was-

tutus sealjuures tihtilugu nullini wäike wõis olla. Nüüd olge lahked, siluge need tagajärjed, parandage need haawad, mis meie Eesti majandusse sarnase poliitika tõttu on löödud. Ajakirjanduses on selle peale tähelepanu juhitud, nimelt härra Strandman'i kõne puhul, et ega siis riigipanga poliitika ainuüksi nendes kurbades tagajärgedes süüdi ei ole. See on wäga õige, kahtlemata ei paranda see weel mitte asja, kui meil korda läheks senniseid Eesti panga direktorid kõrwaldada ja nende asemele uusi palgata. Kahtlemata on Eesti panga poliitika tingitud üldisest majanduspoliitikast ja kui walitsuse üldine majanduspoliitika selleks samaks jääks, mis tema siitsaadik on olnud, siis ei saa ka Eesti pank mingit uut poliitikat ajada. Sellepärast seisame meie igatahes tol waatekohal, et terwe meie majandusministeeriumi tegewuswäli tuleb ümber künda, ja ka kogu meie majanduspoliitika tuleb üles künda. Aga seda ei saa igatahes teha praegune walitsus. Meie ei saa mitte uskuda, et põllumeeste kogudest kantud walitsus ja temaga ühes teatawad ringkonnad seda uuendust läbi wõiks wiia, nimelt sellepärast, et see nende taskuhuwidega mitte kooskõlas ei ole.

Meil ei ole aetud riiklikku majanduspoliitikat, waid üksikute põllumeeste kogude tuusade toetamispoliitikat. Ja see poliitika kestab kahtlemata niikaua edasi, kuni kestab praegune Riigikogu koosseis. (Wahel hüüe põllumeeste kogude rühmast: Kestab niikaua, kui teie põllumehi kärnasteks põrsasteks nimetate.) Selle kärnase põrsa olete teie üles leidnud ja kinkinud Eesti riigile oma majanduspoliitika näol. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mida sa otsid, seda ka leidsid. Naer.) Aga kuna meie walitsewa erakonna poliitika on seisnud ainult oma meeste taskuhuwide silitamises, siis on ju arusaadaw, et ka sisepoliitilises elus olid sunnitud oma wahekorda muutma demokraatliku rühma, kui talle waenuliku ja kallaletungiwa wastu. Kogu tänawune aasta ei ole meie parempoolne ajakirjandus muud toiminud, kui sõjakäiku Eesti demokraatia wastu. Küll on meil halwakspanewalt ja hukkamõistwalt kõneldud, küll on meil mõnitatud põhiseaduse kallal ja kõik seda sellepärast, et härrad kogupõllumehed tunnewad nagu ei oleks nad weel küllalt segamatud

oma telgitagustes toimingutes. (L. Johanson (sd.): Nende taskutel ei ole põhja.) Ja imelik asi, oma wõtete poolest on nad just samasugused, kui teiste maade wanameelsedki. Härra Einbundi sisepoliitika, näituseks, ei ole olnud palju targem, kui tsariwalitsuse aegsete ministrite poliitika, — seda ütlen ainult teatud asjade kohta. Tuletan sel puhul meelde skandaalset Riigikogu koosolekut, mida meie üle elasime alles hiljuti, kui üks Riigikogu liigetest paljastas Eesti „ohrakat“, see on Eesti kaitsepolitsei tegewust. Meie näeme, et Eesti siseminister on osanud siin just niisamuti toimida, kui seda tegid tsariwalitsuse sandarmite osakonnad, seesama prowokatsioon, seesama kunstlik salaorganisatsioonide tekitamine. Meie mäletame Wene ajast just samasuguseid juhuseid, mis Eesti Riigikogu poolt nüüd paljastati, ja meil oli ammu kahtlus selle kohta, et kaitsepolitsei suurel määral koos seisab kommunistidest ja nende prowokaatoritest, ja et nii mõnedki wangilangemised sarnased on olnud, et nende puhul kahtlus tekib, kas siin mitte ei ole kaitsepolitsei enda tagantäsitamise ja organiseerimisega tegemist. Ma mäletan, et ühe trükikojaga sisselangemise puhul — see trükikoda asus Tallinna lähedal. — „Sotsiaaldemokraadil“ oli juhuse kirjutada, et meil on sarnane tunne, nagu ei oleks selle trükikojaga langemisega asi mitte puhas. Esiteks lasti seal wangi langeda hulk inimesi, kes asjaga ainult kaudselt olid seotud, kuna trükikojaga organiseerijad ja korraldajad kõik jäljetult kadunud. Meil oli tol korral sarnane tunne, et kuna kaitsepolitsei tegewus oli soiku jäänud, kuna kaitsepolitseil ennast enam millegiga reklameerida ei olnud, siis nähtawasti oli ta oma kommunistlikkude teenijate abil ühe wäikese plaanikese wälja mõelnud ja kusagil metsanurgas trükikojaga üles lasknud seada. Tol korral meie ei julgenud seda kindlalt, muidugi, tõendada, ainult awaldasime oma kahtlust, aga nüüd, kui tagantjärele kuuleme, et sarnane lopsakas prowokatsioon õitseb, siis oleme küll sunnitud mõtlema, et meie tollekordne oletus õige oli. Olgu see ainult üheks näituseks, kuidas wiisi inimesed, kes ainult oma taskuhuwide eest wälja on astunud, paratamatult demokraatliku korruga wastollu saatuwad ja kuidas nad selles wastolus seistes niisamasuguseid häbematuid ja lubamatuid wõtteid käsitawad, nagu seda

tegid tsaariwalitsuse ajal sandarmi korpused. Kõik see kõneleb meile ainult üht, nimelt seda, et praeguse walitsuse wastu ei saa Eesti töölisklass, eriti sotsialistid, mingisugust usaldust awaldada. Ka käesolewa eelarwe arutamise puhul, kuigi meie komisjonides kaasa töötame, selleks, et eelarwele otstarbekohast ilmet anda, niipalju, kui see meie kaastööst oleneb — oleme üldiselt sunnitud ometi eitawale seisukohale asuma, see tähendab praegusele walitsusele mitte mingisuguseid krediite lubama. Meie näeme, et härerad kogupõllumehed, okkupeerides Eesti majanduselu kõrwal ka poliitilist wõimu, on asunud teele, mis meie riigile ja meie majanduselule lausa hädaohtlik on. Meie näeme, kuidas nad on mõistnud Festile kallikspeetud ja kõrgelthinnatud kullatagawara ära tarwitada, kuidas nad on mõistnud Eesti riigipanga wäliswaluuta tagawarasid tühjaks teha, kuidas nad on mõistnud „omameeste“ ettewõtetele riiklikkude krediitide waral toetust anda, kuidas nad on mõistnud elukallidust tõsta selleks, et omameestest“ aktsionääridele profiiti ja sissetulekuid suurendada, — meie näeme seda korrupsiooni, mis ulatab kõige madalamast astmest kõige kõrgema astmeni, ja peame ütleva, et parandust käesolewasse seisukorda põllumeeste kogude walitsuse ajal mitte tuua ei saa. See on kui tinane laine, mis weereb üle terve maa. See tuletab meelde üht romaani, kus kõneldakse sellest, kuidas kuu pealt oli toodud mingi kollane wõi plekiline tõi. See plekiline, wõi kollane taud, rännates peenrast peenrale, orust orgu, mäelt mäele mõistis kõik ära määndada, kõik lagedaks teha. Niisugune kollane, wõi plekiline tõi on ka see poliitika, mida on toonud põllumeeste kogud Eesti poliitilisesse elusse. See on nagu rohutirtsude lend, mis sügispoole suwet kõik ära õgib, ära häwitab. Weel tuletab see meelde üht romaani, milles räägitakse raudmaranatest, kuidas need wõrsuma hakkasid ja siis mingisuguse ürgollusena üle maa läksid, kõike reostades, kõike enda alla mattes. Samasugune raudne rull masendab ja sööb ka Eesti põlumajandust. Ja nii kaua, kui walitseb see kollane taud, ei saa meil walitsuse wastu olla mingisugust usaldust. Meie oleme sunnitud ka käesolewa eelarwe puhul, nagu mullustel aastatelgi, hääletama walitsusele krediitide andmise wastu.

Aga sealjuures ei ole meie ometi mitte pimedad ja ei lange mitte ääretumasse pessimismi. Wäljawaated on lähematel aastatel küll wäga halwad. Rohutirtsude kari on suutnud nii mõnedki rohtlaaned puhtaks süüa ja mõnedki lootused ära häwitada, aga meie teame, et poliitilise elu arenemine ei olene mitte ainult Eestist, waid et meie sisepoliitika ja meie majanduspoliitika lähedalt seotud on ilmapolitiikaga ja ilmapolitiikaga. Seal ei ole tõepoolest wäljawaated mitte kõige halwemad. Weel neil päewil wõisime meie jälgida Inglismaa wiimaseid parlamendi walimisi. Seal olid tagajärjed igatahes sarnased, et nad kõige rängemalt pidid tabama just toda tiiba, kes kõige heledamaid lootusi uute walimiste peale pani. (W a h e l h ü e p a r e m a l t p o o l t : Kuidas on lugu maakonnawalimistega?) Maakonnawalimistega, ma kardan, on lugu samasugune kui linnawalimistega: ühel pool tagurlus, teisel pool kommunistid. See on teie südamele armas. Missuguse poliitika tagajärjel on see wõimalik? Teie poliitika tagajärjel on see wõimalik. Seal olete teie need mehed, kes on Eestis meeoleolu niiwõrd üles kruwinud, et Eesti kodanikkudes igasugune lootus ära on häwitatud niiwõrd, et ainult kommunistid wõiwad weel lõigata seal, kus kõik teised wõimalused on kaotanud. Ma nimetasin juba enne neid kahte erakonda, kes kooskõlas töötawad. Kuid ega see siis weel kõike ära ei määra, ette ei kirjuta.

Mööda minnes tahan weel tähendada, et Eesti ajakirjandus wäga nobe on Inglis töölisparteid — „Labour Partey“ tööerakonnaks nimetama. Sellest wõiks niisugune arwamine tekkida, nagu oleks Inglise tööliserakonnal mingit ühist Eesti tööerakonnaga. Inglis töölispartei seisab sotsialistlikul alusel. (O. Strandman (töer.): See ei ole sotsialistlik!) Härra Strandman, mina olen istunud Inglise töölispartei esitajaga ühisel sotsialistide kongressil ja pean ütleva, et selle partei juht Henderson on sotsialistliku töölisinternatsionaali esimees. Selle kõige põhjal ütleva meie, et Inglise töölispartei wõit on sotsialistliku töölisinternatsionaali wõit. (W a h e l h ü e : H e n d e r s o n k u k k u s j u l ä b i.) Henderson isiklikult ei ole mitte walitud, teda seatakse järelwalimistel üles. Minewal aastal oli Henderson pärast walimisi ja „läbikukkumist“ parlamendis nõndanimetatud „rip“, see tä-

hendab, kes korraldab ja juhib kõike rühma tegewust. Ta wõis ju ka minewal aastal läbi kukkuda, kuid teda waliti järelwalimistel. Inglise töölispartei juht on sotsialistliku internatsionaali esimees ja seega wõime öelda ka täie õigusega, et Inglise tööliste wõit on sotsialistliku internatsionaali wõit. Sellegi wõidul on suur tähtsus kogu maailmas. (M. Martna (sd.): Õige!) Igatahes, tulewikus peab ka Eestis see plekiline taud häwinema, wastasel korral häwineb Eesti ise. Mina aga usun, et Eesti rahwas oskab oma majanduselu tõsta ja enda rüwetajatele parajat ust näidata.

G. Kress (saks.): Meine Herren Abgeordneten! Die Ausführungen des Herrn Finanzministers haben uns gezeigt, dass wir einem schweren Wirtschaftsjahr entgegengehen. Wenn ich jetzt im Namen meiner Fraktion die Finanzpolitik kritisieren will, so möchte ich betonèn, dass die Kritik sich nicht gegen das Finanzressort allein oder speziell nur den Finanzminister Westel richtet. Er ist bemüht, für sein Ressort zu tun, was in seinen Kräften steht. Aber allein kann er nicht die ganze Politik seines Ressorts bestimmen, die allgemeine Politik der Regierung ist hierfür mit massgebend.

Der Lebensnerv unseres Wirtschaftslebens ist die Eesti Bank. Ich muss nun zeigen, was uns an ihrer Tätigkeit nicht genehm ist. Der Abgeordnete Strandman hat schon an der Hand von Zahlen gezeigt, wie sich die von ihr bewilligten Kredite verteilen. Die Industrie hat in diesem Jahr von ihr 2,3 Milliarden Mark, der Handel 1,69 Milliarden erhalten. Man sollte annehmen, dass bei solchen Summen Industrie und Handel gedeihen sollten. Aber statt dessen sehen wir uns einer schweren wirtschaftlichen Krise gegenüber.

Was zunächst den Handel anbetrifft, so sind im Laufe der letzten Zeit Waren aus dem Auslande, namentlich Kurz- und Manufakturwaren, eingeführt worden, mit denen die Zollspeicher bis ans Dach angefüllt sind und die von ihren Eigentümern nicht ausgekauft werden können. Diese Vorräte können im Laufe von 3—4 Jahren nicht realisiert werden und die Kaufleute haben somit für die nächsten Jahre ihr Kapital festgelegt. Jetzt hat die Eesti Bank, aber den Banken alle Kredite gesperrt, den Kaufleuten damit die

Möglichkeit genommen, die Waren zu bezahlen und manche Geschäfte damit von den Bankrott gestellt. Das ist keine Finanzpolitik! Die Kredite einschränken, war notwendig, aber nicht sie von heute auf morgen völlig sperren. Das ist ein sehr unglücklicher Versuch, den entstandenen Schwierigkeiten beikommen zu wollen. Während früher mit freigebiger Hand Kredite bewilligt wurden, wird jetzt ins andere Extrem verfallen. Die Folgen einer solchen Politik sind: Überhandnehmen der Schwarzen Börse, allgemeine Beunruhigung auf dem Geldmarkt und ein stärkeres Fallen der EMark, als dies durch die Lage an sich bedingt gewesen wäre.

Was zweitens die Industrie anbelangt, so fragt es sich, wohin sind die ihr bewilligten 2,3 Milliarden Kredite gegangen? Das ist eine sehr wichtige Frage. Wir sehen aber z. B., dass es einem so lebensfähigen und für unser Wirtschaftsleben wichtigen Unternehmen wie der Zellulosefabrik, die, wie der Finanzminister selbst ausgeführt hat, es verstanden hat, sich im Laufe von 2 Jahren vom russischen Markt freizumachen und sich, im Westen Absatzmärkte zu sichern, trotz aller Bemühungen nicht gelungen ist, auch nur den kleinsten Kredit aus der Eesti Bank zu erhalten.

Dagegen wurden nicht lebensfähigen Unternehmen Kredite in weitestem Umfang bewilligt. Die Werften, wie die Russich-Baltische, die Böckersche usw. sind unter unseren Verhältnissen absolut totes Kapital und dürften daher keinerlei Kredite erhalten. Weiter ist mir ein Fall bekannt, wo die Eesti Bank einem durchaus soliden und zahlungsfähigen estnischen Geschäftsmann in Frühling Kredite zum Ausbau seines Unternehmens wersprochen hat, jetzt aber, nachdem er im Vertrauen darauf, mit dem Bau begonnen hat, nicht nur die weiteren Kredite gestoppt, sondern sogar die schon ausgezahlten zurückverlangt worden sind! Es ist nicht festzustellen, wer die 2,3 Milliarden erhalten hat. Sicher scheint jedenfalls zu sein, dass sie nicht nach Massgabe der Notwendigkeit, sondern entsprechend persönlichen Einflüssen verteilt worden sind. Es ist ein grosser Fehler, dass bei der Eesti Bank kein Diskontokomitee besteht. Die Leitung der Bank ist gegen die Schaffung eines solchen. Sie

erklärt, die Zahl der die Bank passierenden Wechsel sei so gross, dass das Diskontokomitee ohnehin nicht alle durchsehen könnte. Dieser Einwand zeigt aber, dass die Leitung der Eesti Bank entweder überhaupt nicht weiss, worin die Funktionen eines Diskontokomitees bestehen, oder aber sie hat andere Gründe, sich gegen die Einsetzung eines solchen zu sträuben. — Wie werden überhaupt die Kredite in der Eesti Bank bewilligt? Es wird berichtet, dass an einer Schalter eine junge Dame sitzt, vor dem Schalter drängt sich einer Schar Kreditwünscher Geschäftsleute, und die Dame erklärt dann dem einen: „Sie bekommen sowiel!“, dem anderen: „Sie sowiel!“ und dem dritten: „Sie bekommen gar nichts!“ Ganz abgesehen davon, dass sich einem unwillkürlich die Frage aufdrängt, ob die Kreditbewilligung vielleicht überhaupt von dieser jungen Dame abhängt, ist es doch nicht zulässig, dass Kreditangelegenheiten die doch in gewissem Grade Geschäftsgeheimnis sind, so vor aller Öffentlichkeit abgemacht werden!

Der Abg. Strandman dürfte wohl recht gehabt haben, wenn er sagte, dass die gegenwärtige Leitung der Eesti Bank ihren grossen Aufgabe nicht gewachsen ist und von ihr keine Besserung der Verhältnisse erwartet werden kann.

Wenn ich bisher auf Missstände in der Tätigkeit der Eesti Bank hingewiesen habe, so sind andererseits auch wieder Unterlassungssünden von ihr zu nennen. Sie hat keine Schritte zur Organisation langfristigen Hypothekenkredits und Beleihung von Schiffen getan. Dazu gehören aber grosse Vorarbeiten. Ferner haben wir Bodenkredite nötig. Auch in diesser Hinsicht ist nichts geschehen.

Trotz der Sperrung der Kredite wird bei uns noch immer weiter gegründet. So sollen jetzt z. B. eine Teppich- und eine Staniofabrik in Dorpat gegründet werden — bei uns ganz zwecklose Unternehmen. Dafür sind auch Kredite vorhanden, für die Unterstützung unserer Schiffahrt aber nicht. Diese hat bekantlich ernstlich mit der finnländischen Konkurrenz zu kämpfen. In Finnland wird die einheimische Schiffahrt staatlich unterstützt; in Deutschland war das früher jedenfalls auch der Fall, gegenwärtig vielleicht in Anbetracht der allgemeinen

Notlage nicht mehr. Als aber bei uns eine Schiffahrtfirma um einen Kredit von 5 Millionen Mark nachsuchte, wurde ihr entgegnet, es sei kein Geld vorhanden. Und doch konnte die Luftschiffahrt 5 Millionen erhalten. Bei aller Achtung vor der letzteren ist es doch wohl keine Frage, dass die Seeschiffahrt für uns von ungleich wichtigerer Bedeutung ist!

So macht sich in der ganzen Kreditpolitik Ziel- und Systemlosigkeit bemerkbar, die zu nichts Gutem führen kann.

Das Budget ist zwar balanciert, aber es findet sich in ihm vieles, das anders aussehen sollte. Wenn wir das Steuerwesen betrachten, so fällt unser Blick auch auf die Einkommensteuer. Gegen sie werden sehr viel Einwände erhoben, ich persönlich halte sie aber doch im Prinzip für die gerechteste aller Steuern. Nur muss sie wesentlich anders organisiert sein als das bei uns der Fall ist. Ihre Erhebung bei uns erfolgt nicht gerecht; der Besteuerungsmodus ist kein einheitlicher und objektiver. Und so kommt es, dass man sich in diesen Sachen immer wieder ans Gericht wenden muss, da man zuerst gewissermassen — wenn der Ausdruck gestattet ist — auf ein „Tribunal“ angewiesen ist. Dann wird die Industrie, namentlich die Aktiengesellschaften, viel zu hoch besteuert. Deren Einkommen wird zwei-, ja sogar dreimal besteuert. Auch ist es nicht gerecht, dass für physische und juristische Personen dieselbe Staffel für die Besteuerung gilt. Wenn eine Privatperson z. B. 1 Million Einkommen hat, so ist das viel und sie kann hoch besteuert werden; für eine Aktiengesellschaft braucht das dagegen gar nicht immer ein grosses Einkommen zu sein.

Wenn wir uns dann dem Budget des Landwirtschaftsministeriums zuwenden, so sehen wir, dass in ihm kein Posten für die Zahlung einer Entschädigung für die enteigneten Ländereien eingestellt ist. Dabei erweist sich die Agrarreform als immer undurchführbarer. Die Ansiedlung erfordert rasende Summen an Darlehen, für welche von den Ansiedlern aber nicht einmal die Zinsen aufgebracht werden können. Ich muss an dieser Stelle auch betonen, dass wir die Agrarreform in der Weise, wie sie durchgeführt worden ist, nach wie vor als schweren Rechtsbruch betrachten. Und ich

hege die Hoffnung, dass in Zukunft durch neue Gesetze hier Korrekturen geschaffen werden. Vielleicht ist das ein etwas subjektiver Standpunkt, aber Sie werden mir wohl alle zugeben müssen, dass in dieser Hinsicht grosse Fehler begangen worden sind. So ist es doch ganz falsch, dass das Gesetzprojekt über die erbliche Landnutzung jetzt da ist, ein Gesetzprojekt betr. die Entschädigung der enteigneten Gutsbesitzer aber noch nicht. Auch staatspolitisch wäre das unbedingt notwendig. Denn wir können doch nicht einen Besitz in erblich Pacht weitergeben oder verkaufen, bevor er von seinem früheren Besitzer ausgekauft worden ist. Dann ist da die Frage der auf den Gütern lastenden Hypotheken. Schon seit vier Jahren wird der Zinsendienst für sie nicht geleistet. Das ist doch einfach ein Kuriosum, dessen Folge in den nächsten Jahren, wenn die Zinsen nachgezahlt werden müssen sehr bedeutende finanzielle Schwierigkeiten sein werden. Dann ist weiter durch das Agrargesetz eine ganze Menge von landwirtschaftlichen Fachleuten in Gestalt der früheren Gutsbesitzer einfach über Bord geworfen worden. Wir sind doch nicht so reich an landwirtschaftlichen Spezialisten, deren unser Agrarstaat nicht genug haben kann, dass wir vorhandene von Haus und Land vertreiben, von ihrem Beruf losreissen und beschäftigungslos in den Städten ansiedeln können, wo sie nur die Wohnungsnot zu vergrössern beitragen!

Weiter sind Objekte enteignet worden, die keineswegs dem im Agrargesetz genannten Zweck — der Vergrösserung des Landfonds — dienen können, wie gewerbliche Etablissements, Apothekenhäuser usw., die jetzt vielfach unbenutzt verfallen. Das ist ein Luxus, den wir uns nicht gestatten können, ebenso, wie es ein Luxus ist, dass wir die landwirtschaftlichen Erfahrungen der enteigneten Gutsbesitzer nicht einmal für die Bewirtschaftung von Restgütern ausnutzen lassen wollen, wie das anderorts, wo auch Agrarreformen stattgefunden haben, geschehen ist. Aber unser Landwirtschaftsministerium will immer noch nicht anerkennen, dass ihnen Spezialstellen zugewiesen werden müssen. So werden landwirtschaftliche Arbeitskraft und Kenntnisse nutzlos vergebend. Und noch einen Luxusposten

hat die Durchführung der Agrarreform gezeitigt: einen Posten von 1.200.000 Mark im Budget des Landwirtschaftsministeriums für Gerichtskosten, d. h. ebensoviel, wie für den gleichen Zweck alle anderen Ministerien zusammengenommen aufgewiesen haben. Da die Behörden keine Gerichtskosten zahlen und ihre ständigen Juriskonsulte haben, so geht dieser Posten allein für die Bestreitung der Fahrten der Juriskonsulte nach Dorpat auf, weil im Zusammenhang mit der Art und Weise der Durchführung der Agrarreform eine Menge ganz unnützer Prozesse geführt werden muss. —

Was das Fürsorgewesen anbelangt, so wird in dieser Beziehung gegenwärtig in sehr bedeutendem Masse auf Kosten der deutschen Minderheit gelebt. Ich habe damit die Enteignung der früh. Gildenvermögen als angeblich „ständischer“, die sie in Wirklichkeit gar nicht sind, im Auge. In Lettland z. B. hat man gar nicht daran gedacht, sie als „ständische“ zu betrachten und zu übernehmen. Dabei hat der Staat zwar alle Rechte in bezug auf sie, nicht aber zugleich auch die daraus resultierenden Pflichten übernommen. Ja, es sind sogar Fälle vorgekommen, wo alte Insassen der Gildenasyle ausgesiedelt und an ihrer Stelle dort Personen untergebracht worden sind, die nicht das geringste Anrecht darauf haben. Aber ich hoffe, dass auch hier bald ruhige Überlegung zum Siege gelangen und ein neues Gesetz zur Erläuterung der früheren erlassen werden wird. Überhaupt ist der Posten für Fürsorgeaufwendungen viel zu gering.

Dann möchte ich als Jurist noch ein paar Worte zum Justizressort bemerken. Auf diesem Gebiet tut eine Erhöhung der Richtergehälter dringend not, da in Anbetracht der jetzigen niedrigen Gehälter der Richterberuf gemieden wird. Durch den Mangel an der erforderlichen Zahl an Richtern verlangsamt sich aber wieder der Betrieb in den Gerichten. Man sagt, dass ein Wolk nach seinen Gerichten eingeschätzt wird. In dieser Hinsicht ist anzuerkennen, dass unser Gericht absolut gut ist, nur arbeitet es eben zu langsam. Zwischen der Verhandlung der Prozesse in erster und zweiter Instanz liegt häufig eine Frist von 6 Monaten. Sonst wächst die Hochachtung vor unseren Gerichten von

Jahr zu Jahr, aber die Langsamkeit tötet das Vertrauen. Gegenüber einer Erhöhung der Richtergehälter wird auf die Gagen der Beamten hingewiesen, aber ein Richter ist eben etwas anderes wie ein anderer Beamter. Es ist keineswegs undemokratisch, sie besser zu besolden als die übrigen Beamten. Man denke doch nur an die Stellung der Richter in England, dieser ältesten Demokratie. Die Richter müssen Qualitätsmaterial sein und sie müssen mehr als das blosse Existenzminimum beziehen. Es ist nicht angängig, dass ein Friedensrichter, wie das jetzt workommt, irgendwo in weiter Vorstadt mit seiner Familie, in einem Zimmer leben und dort auch seines Amtes walten muss.

Was die Beamtengehälter anbetrifft, so machen sie einen kolossalen Posten im Budget aus, 39%, wie einer der Vordner konstatiert. Dabei sind die Gehälter bekanntlich nicht hoch. Es entsteht die Frage, wie hier gespart werden könnte. Meiner Ansicht nach könnte in den Behörden viel intensiver gearbeitet werden. Dabei könnte ruhig einzelnen besonders tüchtigen Beamten mehr Gehalt gezahlt werden als den übrigen. Auf diesem Wege könnte zweifellos gespart werden. Ein guter Beamter könnte das 1½-fache Gehalt beziehen und die Arbeit von 2 schlechten leisten. Das ist aber natürlich eine sehr komplizierte Frage und hier müsste sorgfältig ein System ausgearbeitet werden, was viel Zeit erfordern würde.

Zum Schluss möchte ich dann noch auf die spezielle Frage der Minoritäten eingehen und erwähnen, dass nach wie vor auch jetzt im diesjährigen Budget die Kulturautonomie noch keinen Widerhall gefunden hat. Ich möchte aber der Hoffnung Ausdruck geben, dass wir diese Lücke zum letztenmal antreffen um so mehr, als die Verwirklichung der Autonomie ja keine erhöhten Ausgaben vom Staat erfordern wird. Das letzte unмотivierte Auftreten Herrn Tönissons in dieser Frage zwingt mich aber, noch etwas näher auf sie einzugehen.

Mir stehen zwar nicht all die Wundermittel der Rhetorik zu Gebote, die Herr Tönisson in dieser Frage anwandte, doch erscheint mir die Materie auch vom staatlichen Gesichtspunkt ernst und bedeutend genug, um sie unter Vermeidung

jeglicher Effekte ruhig und sachlich zu besprechen.

Ich werde nicht auf die Einzelheiten der von den Minderheiten eingebrachten und unterstützten Projekte eingehen, denn mir scheint, der politische Takt sollte es verbieten, während der Budgetdebatte von einem selbst eingebrachte Gesetzprojekte anzupreisen und zur Annahme zu empfehlen, sondern ich werde versuchen, kurz das zu rekapitulieren, was bisher in dieser Frage geschehen ist.

Erstens hat sich die Autonomie-Subkommission mit allen gegen eine Stimme dafür entschieden, das von der 1. Staatsversammlung angenommene und jetzt von den Minderheiten und von der Regierung im wesentlichen neu eingebrachte Projekt als Basis der Verhandlung anzunehmen. Diese Abstimmung ist von Landwirten bis zu den Sozialdemokraten allen Parteien recht gewesen und es ist konstatiert worden, dass es das erstmal in den Annalen des Parlaments ist, wo Landwirte und Sozialdemokraten in einer Frage zusammen gestimmt haben.

Zweitens geht daraus hervor, dass Herr Tönisson mit seinem Projekt nicht die Mehrheit erlangt hat und sein Vortreten in dieser Angelegenheit zeigt, dass er die Mochtpolitik einer politischen Minderheit gegen die Kulturpolitik der nationalen Minderheiten ausspielen will. Ja, er drohte sogar mit einer Volksabstimmung.

Ich erlaube mir aber festzustellen, dass Herr Tönisson nicht im Namen der Majorität des estnischen Volkes gesprochen hat und dass sein unruhiger und friedloser Geist ein Moment der Unruhe in diese Frage eintragen und nicht nur Zwietracht zwischen dem Mehrheitsvolk und den Minderheiten säen will, sondern dass er auch versucht hat in dieser Frage durch seine Politik auch die Majorität des eigenen Volkes zu entzweien. In der Subkommission ist einmütig der Standpunkt: Vertrauen gegen Vertrauen anerkannt worden. Diesen Standpunkt muss Herr Tönisson durchbrechen, wenn er kulturelle und Macht-Fragen miteinander verbindet. Ich möchte feststellen, dass das, was Herr Tönisson uns geben will, nicht die uns im Grundgesetz versprochene Autonomie ist. Das, was er

uns geben will verdient diesen Namen nicht. Alles das haben wir schon jetzt und haben es viel besser. Herr Tönisson versucht zwar seinen Absichten ein dürrtiges Mäntelchen umzuhängen, aber es wäre viel ehrlicher von ihm gewesen, wenn er uns gesagt hätte: „Diesen Paragraphen des Grundgesetzes wollen wir über Bord werfen!“, statt dass er uns unter dem Namen einer Autonomie etwas geben will, was wir schon besitzen.

Meine Herren, wir sind uns ganz klar darüber, dass erspriessliche Verhältnisse bei uns nur bei gegenseitiger Verständigung möglich sind, wenn der von der Autonomie-Subkommission vertretene Standpunkt: Vertrauen gegen Vertrauen auf allen Gebieten zur Wahrheit geworden ist. Das wird langsam geschehen und dazu wird, noch viel Arbeit erforderlich sein. Aber gemeinsame Arbeit bringt näher, und ich hoffe, dass wir mit der Zeit durch unsere gemeinsame Arbeit auch gemeinsame Wege und Ziele finden werden!

Juhataja K. Wirma: Kuulutan $\frac{1}{4}$ tunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.20 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma.**

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster.**

R. Penno (as.): Austatud Riigikogu liikmed! Minu lugupeetud eelkõnelejad on peaaegu üksmeelselt arwustanud meie riigi majanduspoliitikat. Mul ei pruugi neid nende poolt ettekantud andmeid mitte korrata, ma tahan ainult peatada selle ühe riigi majanduspoliitika osa juures, mis minu arwamise järele siiski weel wähe senni rõhutatud on. See on meie riigi põllumajandus-poliitika, meie põllumajanduse toetamine ja korraldamine. Härrad Strandman, Laidoner ja Piiskar toonitasid, et meie põllumajandus, kui suurem osa meie riigi ja rahwa majandusest, liig wähe tähelpanu leidnud on. Minul jääb ainult üle täiesti ühineda sellega. Ma ei hakka ka kordama seda, palju nüüd meie riiklik rahaasutus — Eesti pank põllumajanduse peale wälja andnud, seda on kord juba tehtud. Mina puudutaksin seda eelarweosa, mis käsitleb meie põllumajandust.

Kui meie ministeeriumide eelarweid wõrrelda, siis leiame, et põllutööministeerium teeb kogusummas riigikulude eelarwes 7,3%. Selle ministeeriumi kuludest on jookswad kulud, wõi ebaproduktiivsed kulud, mida ei saa otsekohe põllumajanduse toetamiseks arwata, kaugelt üle poole. Operatsiooni fond, millega meie põllumajandust toetaksime, ühes toetussummadega, mida praegu põllumajandusele antakse, on umbes 35% terwest põlluministeeriumi eelarwest. Seega oleks toetus igatahes õige wäikene osa riigi eelarwest. Et nii wäikene osa riigi eelarwest langeb põllumajanduse peale, loomulik see küll niisuguses riigis ei ole, kus suurem osa rahwast maal elab ja suur osa ennast põllupidamisest elatab.

Edasi tahaks mina peatada selle juures, kuidas meie põllumajanduses meie maaküsimust senni lahendatud on. Siin on õige palju kõneldud asunikude toetamisest jaräägitud, et see riigile kipub juba üle jõu minema. Esiteks tahaks ma tuua üksikud andmed, palju meie põllumajanduslikult produktiivsest maa-alast on uute rentnikkude ja asunikude kätte läinud. Eesti põllumajanduse aastaraamatus on andmed kunni 1922 aastani. Siin leiame, et on senni moodustatud 40.672 põllumajanduslikku üksust, kogusummas nendega, mis ju enne renditaludena figureerisid. Neil 40.672 põllumajanduslikul üksusel, mis meie maareformi läbi kasutamisele läksid, on kasutada umbes 38% põllumajanduslikult kõlblikust maa-alast. See oli 1922 aasta kewadel. Minul ei ole hiljem korda läinud täiendawaid andmeid saada põlluministeeriumist, aga umbkaudselt wõib arwata, et see arw kunni 1924 põllumajandusaastani on õige tuntawalt kaswanud. Ma ei eksi mitte, kui nimetan, et pool meie põllumajanduslikult produktiivsest maa-alast põllupidajate riigirentnikkude -asunikude käes on. Tähendab, pool meie põllupidamisest üldse on maareformiga arenemise wõi asumise seisukorda pandud. Loomulikult on põllumajandus riiklikult wäga tähtis, kõige tähtsam rahwamajanduse osa. Kui pool sellest lonkab, siis loomulikult lonkab ka meie terve põllumajandus. Härra rahaminister täiendas oma kõnes, et meie wäljaweost suur osa langeb põllusaaduste peale, eestkätt karjasaadused ja linnad. Ma ütlen, kui asi on niisugune, siis peaksime iseäranis tähelpanu pöörama põllumajanduse peale, et sealt rohkem ai-

neid wõtta, et rohkem aineid produtseerida, mida wälja wõiksime wedada. Lugupeetud härra rkl. Laidoner tähendas, et sel alal on õige wähe tehtud. Ta süüdistas iseennast niisama, kui teisi. Kui meie endiselt seda põllumajanduse haru mitte ei toeta, siis teeme otse riikliku kuriteo. Senni on asunikke peale ligi poole riigi põllumajanduse edendajate peale õige wähe wälja antud, nagu põllutööstusteeriumi arweosakonnast saadud andmete järele mul wõimalik oli kokku wõtta. Kunni 1. oktoobrini 1923 a. oli wälja antud asunikke kogusummas 390 miljonit 123 tuhat. Siia juurde on arwatud hoonete müügiwõlg, inwentaar, mis naturaas wõlgu on müüdnud, peale selle aga muidugi ka rahaline toetus. Kui naturaas antud toetus maha arwata, siis oleks asunikke senni wälja antud 267 miljonit 123 tuhat. Kunni 1924 a. — mul ei ole muidugi wiimaste aastate andmeid — on ainult wõetud eelarwe põhjal. 1924 a. 1. jaanuariks oleks riik renti saanud — selles on arwatud maarent ja hoonete rent, 349.247.000 marka. Riik asunikkele on andnud laenu peale rendisummade 25 miljonit, ja kui meie wõtame naturaas saadud toetuse maha, siis näeme, et riik on rohkem rendi näol saanud, kui ta üldse selle kihi maksudemaksjale laenu on andnud. (Wahelhüüded paremalt poolt.) Seda tahan mina teile selgeks teha. Teie küsite, palju lähewad põllutööstusteeriumi ülespidamise kulud maksta. Selle kohta ma ei ole jõudnud andmeid koguda, palju asunikke peale otsekohe kogusummas tuleb. See on siiski selge, kuiwõrd riik müüb kallimalt hooneid ja inwentaari ja kuipalju ta selle pealt teenib. Iseenesest ei ole see ülekohus, et riik sarnasel teel oma sissetulekuid suurendab kulude katteks, mis ta maareformi teostamise peale kulutab. Kuid selle juures ei tarwitse tähendamata jätta, et riik maareformi peale nii palju kulutanud ei ole, waid selle wastu, selle pealt ennem teeninud on. (Wahelhüüde paremalt poolt: Teeninud?) Teie kahtlete selle juures. Aga kui teie wõtate need arwud laenude ja rentide kohta, mis ma põllutööstusteeriumi arweosakonnalt saanud... (M. L a a r m a n (põl.): See on 630 marka Teie arwamise järele.) Mu härrad, teie harilikult kõnelete sellest, et see maareform nii kulukas on olnud, aga ma näitan, et asunikkele seda toetust, mis neil õigus saada

oleks olnud, antud ei ole. Asunikud tasuwad peale selle kõik ühiskondlikud maksud ühiselt teiste riigikodanikkudega, kuid peale selle jääb weel nende kanda wastaw osa maa ja hoonete maksusid. Meie kuulume ka nende suure hulga tarwitajate hulka. (K. T o n k m a n (põl.): A g a m a k s t a e i t a h a.) Härra Tonkman, ärge olge mitte nii kibe, sest ma ei ütle sugugi mitte, et meie maksusid maksta ei taha. (J. P i i s k a r, (is.): A g a h ä r r a T o n k m a n e i t a h a.) Seda ma ei tea, sest ta ei ole seda weel wäljendanud. Kuid ma tahan seda puudutada ja tähelpanu juhtida selle ebaõige seisukoha peale, mida siit mitmed korrad on püütud walgustada. See on ebaõige laenuandmise poliitika. Samuti on ebaõige maksupoliitika, mis meie õlgadel lastub ja loomulikult on meil täiesti õigus, kui meie ütleme, et asunikudel on õigus riigitoetusest osa saada, mida teistele nii ohtralt wälja antakse. Eelkõnelejate poolt on tähendatud, et senni on wälja antud tööstusele ja kaubandusele laenu üle 3 miljardi, siis loomulikult peab küsima, palju siis tööstus- ja kaubandusettevõteted, mille kohta isegi härra rahaminister tähendas, et nad kahtlased olla, riigile tulu on andnud? Siis leiame teie selle juures, et siin kaugelt üle poole sellest laenust riigile tulusid ei ole toonud, kuid maksud, mis selle läbi on tekkinud, on enamjagu rahwa peale langenud. Kui seda arwesse wõtta, siis leiame, et siin ebaõigelt talitatud on ka selle kihi wastu, kelle juures mina peatasin.

Kui meie tuleme käesolewa aasta eelarwe juurde, siis pean tähendama, et siin on isegi tagasi mindu minewaaastast eelarwest. Loomulik on ka, et käesolew majanduslik kriis tingib kokkuhoidmise, aga kui waadata üksikute ministeeriumide krediite, siis neis ei ole ka näha muud, kui et just seal raha ei ole, kus abi laenude näol just kõige rohkem waja on. Eelmisel aastal oli eelarwesse wõetud asunikke ehituslaenu 260.000.000. Käesolewal aastal on seda summat wähendatud 65.000.000. Mu härrad, kui teie wõtate chitajate arwu aastate wiisi, mida meil ka ministeeriumist on wõimalus olnud umbkaudsena kätte saada, siis näete, et iga aastaga asunikka-ehitajaid juurde tuleb. 1922 a. on neid umbes 1900, 1923 a. on aga see arw tõusnud juba 3725 peale. Need on asunikud, kes riigilt laenu on saanud, kuna hulk asunikka on

aga samased ehitajad, kuna nad aga mitte riigilt laenu saanud ei ole ja selle tõttu neid ministeeriumil võimatu on olnud registreerida. See progressiivne ehitajate arvu tõus oleks pidanud siiski ministeeriumil teada olema, et ta progressiivselt neile ka wastawat toetust võiks nõutada. Kui nüüd meil ikaldusaasta põllupidajatelt viimased kopikad välja pressib, siis tulewal aastal seda enam wajawad toetust ja abi krediitina asunikud. Seda, võib olla, eelarwe kokkuseadmisel mitte ei võinud ju ette näha, kuna see aga praegu ennast juba nii kindlalt tunda annab. Rahakriis ehitamisel tulewal aastal saab palju suurem olema, kui käesolewal aastal. Ei saa ka mööda minna ehituslaenu juures selle laenu wäljaandmise poliitikast. On käidud radu, et võimalikult krediite vähemalt wälja anda. Kui Eesti pank nii ohtralt jagas siia ja sinna igale ettevõttele wastawa tunnistuse või vähemalt kaubandus-tööstusministeeriumi wastawa tunnistuse põhjal, siis põllumajandusele, sinna kindlate ehituste rajamisel, kus ometi krediidi kaduminekut karta ei olnud ja kus ta kõige rohkem wajalik, seal on nii wäga tagasihoidlik olnud. Ehitusmäärused enamasti kitsendawad laenu wäljaandmist nõnda, et asunik laenu, mis seaduses ette on nähtud, mitte kätte ei saa ja et ministeeriumile krediidi sellestki pisikesest laenude fondist alles jääwad. Käesolewal aastal näituseks on wälja wõetud kõigest ehituslaenu 106.000.000. aga ümberringi kurdawad asunikud, et neile laenu ei anta ja mille pärast? — sellepärast, et on sarnased kitsendawad määrused, mis ei võimalda seda laenu, mis õiguse järele seaduses ette nähtud, kätte saada.

Kui nüüd edasi meie eelarwet waadata, siis jõuame üldiselt õige suure kuludeala juurde, mida teeb meie riigi eelarwes ametnikkude palk. Seda küsimust juba puudutas härra Tõnisson, kuid ma ei saa kuidagi selle küsimuse allarõhutamisest mööda minna. Kuludest teewad ametnikkude palgad 2.235.204.300 marka. Siin ei ole siis weel ametnikkude sõitude tasu jne. juurde arwatud. See summa on õige mõtlemapanew, terwelt 39,5% korraliste kulude arwest läheb ametnikkude peale. Kui seda iga kodaniku peale arwata, siis teeks see 2013,7 marka inimese peale kulusid. See on suur summa, mis tõesti hoiatuseks on. Ligemalt neid ametnik-

kude palkasid-koosseisu järele silmitse-des, leiame, et palgad, mis ametnikud saawad, siiski minimaalselt wäiksed on. Wähemad ametnikud ja suur osa neist saab 4 tuhat ja alla seda palka. Praegust elukallidust silmas pidades, on see summa, millega äraelamine teataw kunst on. Keskmise ametniku palk, ministri palgad ühes arwatud, on 6.000 marka kuus, kui aga alla 10 tuhande saajate ametnikkude palk wõtta, siis on see keskmiselt 5042 marka. See on tõesti wähe summa. Kui aga meie tahaksime palka alla 10 tuhat saajatel praeguste ametnikkude arwu juures suurendada, minu pärast kas 50% wõrra, siis see teeks üle 600 miljoni riigile. Waadake, see on ka summa, mis omast kohast mõtlema paneb. Tuleb siis tahtmata mõte, kas ametnikka on palju wõi wähe. Ja mina ei suutnud kuidagi tagasi hoida wõrrelda riigiametnikkude arwu meie rahwaarwuga. Leiame, et meil riigiametnikka, wälja arwatud need, keda siin eelarwes näidatud ei ole, kes ka tõesti riigiametnikud on erimääruste järele, — riigi põlewkiwitööstus, turbatööstus, Eesti pank ja teised — 44,7 inimese peale on meil üks riigiametnik. Omawalitsused on siit wälja jäänud. Kui meie kõik need juurde arwaksime, minul kahjuks neid andmeid ei ole, aga see oleks wäga huwitaw statistika, ja ma usun, et siis ei tuleks 44,7 inimese peale üks ametnik. (J. Holberg (põl.): Kas kooliõpetajad kaasa arwatud?) Ei, ma neid ei ole kah arwanud. Neid võib aga ka arwata, nemad on ka ametnikud.

Kui edasi waadata meie riigi eelarwet, siis on wäga huwitawad ka need summad, mis selle ametkonnaga seotud: see on meie wäljaminekud, ametnikkude wäljasõitude kulud, kantseleikulud, mis ka selle ametkonna rohkusega seotud. Ja seal ei saa ma wõrdlemata jätta. Kui wälja rehkendada eelarwe põhjal, siis teeks kantseleikulud meil — kokku 80 miljonit — keskmiselt iga tööpäewa kohta 268.720 marka. See summa antakse kantseleikulude katmiseks, tähendab, paberi, tindi jne. peale. Ehk keskmiselt iga ametnik kulutab 3.588 marka aastas ära. See näitab, milline paberlikkus on meil maksmas. Edasi, ametnikkude sõitude tasud teewad 79.998.300 marka. Kui wäljamaale sõidud wälja on arwatud, siis sisemaal 72 miljonit marka, mis ka päewas teeb 241.533 marka. Kui nüüd

wõtta meie raudteepiletite sissetulek ja arwata ära ametnikkude sõidud, siis pilete sissetulekust tuleb 15% ametisõidu tasuks arwata. Umbes 6,6 inimese peale on üks ametnik sõitnud. Waadake, see on meie riigil määratu suur pahe. Selle pahe kõrwaldamisest kõneles härra Tõnisson, kuid ma wõin näituse tuua, kuidas meil sellel alal tegutsetakse. Sõjamineeriumis on maksmas endised weneaegsed seadused, sinna on jäänud Wene iganenud kord. See tähendab, kohtade peal tegutsetakse Wene määrustiku järele. Siin Tallinnas 10. rügemendis juhtus järgmine lugu: kellegil sõduril oli püssitäägil kriips wõi märke juhtunud. See märke on leidnud wastawat tähelpanu sõjariistade ülewaataja poolt. Ta on märkuse teinud, et see rike on wäärtuses 1—3% täägist. Rügemendiülem teeb korralduse juurdlust toime panna, kes on selles süüdi, et wastaw märke täägile on sündinud. See ettekirjutus antakse ühele nooremale ohwitserile. Ohwitser peab selle kohta juurdluste toime panema. Ohwitser ei pääse aga mitte wastawa kompanii juurde, üks osa on linnast wäljas. Ta läheb töökompaniisse, saab sealt ratsahobuse, sõidab kohale. Et kord õige kõwa ja wali, siis tuleb ka teha õige kõwa ja korralik juurdlus. Kuulatakse üle kompaniiülem, tema abi, siis rühma ohwitser, allohwitser ja siis muidugi see sõdur. Niisugune juurdlus esitatakse siis ligipandud rapordiga, ühes ohwitseri arwamisega rügemendiülemale. See leiab kõigiti korraliku olewat ja teeb märkuse „sõdurilt sisse nõuda.“ Ja olge head siis, üks protsent kõigist wäärtusest on 3 marka — 300 marka maksab tääk. — Ja selle kolme wõi üheksa marga pärast tehakse niisugune kirjawahetus. Ma ütlen, kui meil niiwiisi edasi käiakse, niisugustes ja teistsugustes asjades, siis mina küll ei tea, kas meie üldse selle kantseleikulude ja ametnikkude hulgaga midagi ära teha suudaksime. Minul näib küll see iseloomustaw, kuid mina ei süüdistata mitte keskohti, waid neid kohapealseid ametkondi, kes nii täht-tähelt Wene seadusi ja määrusi püüawad täita. Ja loomulik, et kui tähe järele püütakse käia, et siis parandust tulla ei saa. Mina rõõmustan, et siia eelarwesse on summad wõetud, et wanu — sõjamineeriumi alal — määrusi ja seadusi ümber töötada. Sõjamineeriumis on tegewust märgata mundri wäljatöötamisel. Ja ometi mundri wäljatöötamine

nii hädatarwilik ei ole, kui niisuguste, ma ütlen kolmemargaliste sissenõudmiste ärahoidmine. See on riigile palju rohkem wajalik. Ametkondade alal puutub silma ka see, et meie ametkonnad senni liig bürokraadid on olnud. Ei saa siin jälle rõhutamata jätta, et meil wäljawalikut just suurt ei ole. Ei saa mööda minna rahamineeriumi hindamise ameti puudutamisest. Selle ametkonna loomine oli tingimata tarwilik, aga kui seda ametnikkude koosseisu waadata, siis leiame sealt peaasjalikult wõõrast rahwusest kodanikka. Seal on ametkonna juhataja maamöödu inseneer Krause, endine Baltisakslane. Siis edasi von Klinge, von Antropow, Awsajew ja teised. (L. Johanson (sd.): Nad on Eesti kodanikud, neil on õigus olla.) Wäga õige küll. Siis edasi maamöödu osakonna juhataja umbkeelne wenelane Erassi. Seal on weel Wassiljew, Kusnetsow, Sanjagin ja teised. Waadake, kui seal ees on umbkeelsed wenelased, siis tulewad teised sarnased ka juurde. Kui nende ametnikkude kohapealset tegewust waadata, siis leiame, et üksikud mehed, näituseks Lostsinin, kes sugugi sellel tööalal ennem töötanud ei ole, maha raius ühes kohas umbkaudse sihi ajamisel, ühel talunikul õunapuud aias. Waadake, just see on selle ametkonna üks iseloomustus ja ma arwan, et härra Johanson ka ei ole õigustatud arwama, et meie eestlased halwemad on. Mina igatahes seda ei oleta ja ma usun, et eestlasel, vähemalt sel alal, kui ta keelt mõistab, nii palju arusaamist on, et ta õunapuid aiast maha raiuma ei lähe; selle kohta on kohtuprotsess käimas. (Chr. Kaarna (tõer.): Ta arwas, et see kadak on.) On iseloomustaw just see, et selle ametkonna eestlasi pannakse talumaade hindamisele, aga mõisamaade hindamised antakse endiste mõisamaade hindajate kätte. Ma ei tea, mis selle põhjuseks on, aga Undla mõisa hindamisele kutsuti wälja Järwamaalt v. Antropow ainult selleks üksikuks juhtumiseks ja mul tekib vähemalt kahtlus, kas siin ka ei ole mitte sihilik töö selle osa maade hindamisel, mille eest tasumaksmine lahtine on. Üldse, kui puudutada teisi meie ministeeriume, siis peab tähendama, et seal sagedasti kontakt puudub kohapealsete asutustega ja seltskonnaga, mida nii wäga härra Riigiwanem oma deklaratsiooni kõnes rõhutas. Wõtame näituseks teede-

ministeeriumi. Olen väljaspoolt tähele pannud, et sõidurongide määramisel umbkõttis tammutakse. Näituseks — määrati segarong Tapalt Sondani, aga Narwa edasi sõita ei saa. Klassiwagunid samast rongist lähewad ikkagi Narwa ja ei haagitud Sondas maha, kulutati ikkagi osa riigi rööpaid ja rattaid. Ka see rongi käimapanemine on iseloomustaw... (Wahel hüüe J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt.) Waadake, Teie arwate, et see wäga wäikene on, aga minu arwates on see wäga iseloomustaw näitus selle ametkonna teguwisist. Kui meie sarnaselt talitame, et olusid, mis kohapeal on, tähele ei pane, siis muidugi meie riigimajandus kuigi hästi edeneda ei wõi. Kõik need wäikesed rattakesed on ka wäga tähtsad suures riiklikus organismis ja kui need hästi ei tööta, siis ei tööta riiklik organism mitte. (L. Johanson (sd.): Neid rattaid tuleb määrada.)

H. Allik (wäljasp. rhm.): Eesti kodanluse peastaap, Wabariigi Walitsus, on wälja rehkendanud, palju tal 1924 a. töörahwa üle walitsemise maksma läheb. Selle loowa töö tulemusena on ilmunud majanduslik traktaat — Eesti wabariigi tulude ja kulude 1924 a. eelarwe, mis on Riigikogu liigetele kätte saadetud, et ta otsaesisele demokraatia pitser lüüa ja wälja kuulutada pärast „Riigi Teatajas“, kui kogu rahwa püha ja wankumata tahteawaldus. Kodanlised parlamendi mehed on alati eelarwe arutamisele, nii ühel kui teisel maal, andnud suure tähenduse ja kuulutawad seda üheks pühmaks rahwaesituse toiminguks. Meie teame, et parlamendil üldse ei ole niisugust tähtsust, nagu talle seda kodanlus annab, et parlament mingisugust iseseiswat osa etendada ei saa ja poliitilise elu sihtjooned määravad ära klassijõudude wahekorrad väljaspool parlamenti ja sellepärast ei anna meie eelarwe arutamisele mitte sarnast tähtsust, waid teame, et kuigi ta tuuakse parlamenti ja waieldakse tema kallal mitu kuud, siis ainult moe pärast, et luua nendes hulkades, kellele antakse ainult okaspiitsa ja ohakaid, muljet, nagu tehakse siin mingisugust tõsist tööd nende huwides. On kindel, et sama teed ja sama wiisi käiakse ka meil siin Riigikogus, nagu teisteski parlamentides ja tehakse nagu, nagu tehakse mingisugust tõsist tööd. Sellepärast ei usu meie sugugi, et käesolewas

eelarwes, waatamata selle peale, et tema kallal, wõib olla, kuusid räägitakse, tehakse mingisuguseid tähelepanuwäärilisi muudatusi, waid wõetakse peajoontes wastu nii, nagu ta esitatud on Wabariigi Walitsuse poolt. Mitmesugused kodanlised rühmad leppisid juba enne eelarwe esitamist Wabariigi Walitsuse moodustamisel kokku selle üle, mitu nahka neist igaüks wõib töörahwa seljast maha tirida. Selle kokkuleppega oli juba ette ära määratud ja otsustatud ka käesolewa eelarwe saatus, sest koalitsiooni rühmad, kes moodustawad parlamendis enamuse, muutuwad kogu eelarwe arutamise puhul hääletamise masinaks, kes tõstawad ainult käsi. On olemas ka tema kõrguse ja majesteedi opositsioon — ma mõtlen siin sotsiaaldemokraate ja iseseiswaid sotsialiste. (J. Soots (põl.): Kas Teie ei ole opositsioonis?) Töörahwaesitajaid ei tahetud lasta kaasa rääkida selle juures, kui kodanlus peab sõjanõu töörahwa wastu ja sellepärast hääletati töörahwaesitajad wälja eelarwe-kommissionist. See ei ole küll mitte wäga demokraatlik, kuid millal ei ole kurnaja oma kõrgekskiidetud demokraatial kümme keerdu kaela keeranud, kui see aga natukene kahjulik on olnud tema huwile. Meie teame, et riik on ühe klassi walitsemise organisatsioon teise klassi üle, järjekulult iga eelarwe on programm teise klassi üle walitsemisest. Eesti walitsuse seljataga oma klassilise koosseisu poolest seisawad maa jõukad talupojad, hallparunid, linna majaomanikud, töösturid-ettewõtjad, pangaomanikud ja teised suuremad ehk vähemad sahkerdajad, kes walitsewad töörahwa, proletariaadi, poolproletaarlaste ja osa wäikekodanluse üle. Nagu igalpool, etendab ka siin walitsuses just suurokodanlus kõige suuremat osa ja kaalu poolest vähemad taluomanikud mängiwad kogunisti vähemat osa. Sellepärast nägime ka, et kui käesolew eelarwe Riigikogusse tuli, et siis „Aseri“ tsemendiwabrikute ja Roterman'i jahuweskite tolmulõhn nii paks ja kange oli, et härra rahaminister mitu päewa pidi wiiwitama oma esinemises eelarwe-kõnega. Walitsemises on ikka käidud harilikult selle juhtnõtte järele ja Wabariigi Walitsuses, kus esitatud kristlased, on käidud ka selle kristliku põhimõtte järele, et kellel on, sellele antakse ja kellel ei ole, sellelt wõetakse ära. Nii näeme ka sellest eelarwest, et antakse walitsewa-

tele kihtidele ja wõetakse töörahwalt. Kokku läheb maksma see walitsemine niihästi korraliste kui erakorraliste kulude eelarwe järele 6.731.781.400 marka, kuid ei ole wist saadud luua nii suurt malakat, et töörahwalt kogu seda summat sisse pressida ja jääb ikkagi puudu 423.381.400 marka, mida loodetakse katta ei tea kas paberipressi wõi mingisuguste teiste krediit-operatsioonidega.

Ei saa sellepärast, rääkides eelarwest, puudutamata jätta üldist süsteemi ja poliitikat, kuidas loodetakse töörahwa käest seda summat, — 6 miljardit — kätte saada. Eesti kodanlus on oma ideaali teostanud: on loonud oma iseseiswa riigi. Rahwuslik iseseiswus muidugi ei ole kodanluse ideaaliks, waid kodanluse ideaaliks on alati olnud, nii ka käesolewal juhtumisel, äritegemine. Meie mäletame väga hästi, et 1917 aastal, kui Wenemaal oli weel kodanline ajutine walitsus, siis Eesti kodanlus ei mõtelnudki weel iseseiswuse peale, sellepärast, et temale awanesid äritegemise wõimalused Wene kodanluse tiirwa all. Kui pärast, kui Wenemaal oli nõukogude walitsus ja kui selle wastu asusid sõtta Lääne imperiaalistid, siis kerkisid Pariisi ja Londoni börsedel wäikeriikide kodanluse aktsiad ja nägi ka Eesti kodanlus, et temale awaneb wõimalus iseseiswusega äri teha ja tehti seda. Ei ole sellepärast Eesti kodanlusel praegu suuremaid püüdeid ega sihte, mida ta wõiks saawutada. Edaspidine tegewus oleneb sellest ära, kuidas rahwuswaheline seisukord muutub. Kui awaneb wõimalus, siis on kodanlus walimis äri tegema jälle mõne mustasajalise tsaari kuberneriga wõi Saksa kindraliga. Meie teame, et kodanlus ei loonud oma riiki mitte ainult wälisriikide kaasabil, waid et siin aitasid kaasa mõned Eesti rahwa kihid, kuid neid ei wõidud sundida sellesse wõitlusesse muidu, kui pidi neile suuri lubadusi andma. Ja suurte lubadustega ei oldud riigi asutamisel mitte kitsi, lubati 8-tunnist tööpäewa, lubati inimwääriline ülespidamine, maad jne. Kuidas neid lubadusi täideti, selleks piltlik näitus esimeses Riigikogus, kus maaliidu poolt Asutawa Kogu päewil lubatud 40 tuhat kahehobusekohta kokku sulasid 10.000 poolpeetud palituks. Niisama on läinud ka kõigi teiste lubadustega. On täie auruga asunud nõndanimetatud rewolutsioonilise romantika likwideerimisele. On walitsemas reaktsioon, on wa-

litsemas tagasikiskumine, et alles hoida kodanlusel sooja äritegemise wõimalust. See surwe on sihitud kogu töörahwa, eriti aga tema kommunistliku eelwäe wastu. Ja et Eesti kodanlus sel alal mitte kitsi ei ole, seda on tema mitu ja mitu korda näidanud. Ma ei raatsi kuidagi nimetamata jätta neid „kingitusi“, mis Eesti kodanlus iga aasta töölikklassile andnud. Tuletame meelde: 1918 aastal oli raekojade ees laskmine ja pandi alus wäljakohtutele. 1919 aastal — sõjakohitud ja walge terror juba täies hoos — Irbosk. 1920 aastal 35-e protsess, raudteelaste streigi likwideerimine sõjakohtu abil ja raudteelaste hulgaline maalt wäljasaatmine. 1921 aastal üldine töölisorganisatsioonide rüüstamine, Riigikogu ja linnawolikogude kommunistlikkude rühmade likwideerimine ning meie seltsimees Raudsepp'a surmamine. 1922 aastal Wiktor Kingissepp'a kontide mürdmine ja 115- protsess. (J. Tõnisson (rhw.): Mingisugust kondimürdmist ei ole olnud.) No kas ei olnud 1922 aastal? — 1923 aastal Tallinna ja Narwa tööliste walimisõigusest ilmajätmine, seltsimees Kreuksi mahalaskmine ja ajalehtede sulgumine. Kuid 1923 aasta ei ole weel lõppenud ja, wõib olla, kawatseb Eesti kodanlus weel jõuluks mingisugust kingitust teha töölikklassile. 1924 aasta eelarwega näitab walitsus, et ta tahab sammuda endist teed ja mitte maha jääda endistest aastatest.

Sisepoliitika tegemiseks, see tähendab sisemise waenlase wastu wõitlemiseks ei ole ennemgi wabariigis raha keelatud.

Käesolewal aastal on selleks korralises eelarwes 323.242.000 marka ette nähtud ja erakorralises 11 miljonit. Kogusummas teeks see wälja 334.242.000 marka. Tõsi on, et korraline eelarwe on wõrreldes eelmise aastaga natuke wähenenud, kuid väga tähelpanuwääriline on üks asi ja nimelt see, et politsei peawalitsuse eelarwe on tõusnud üle kahe miljoni marga. Tähendab, politsei on see, mille peale Eesti wabariigis kõige rohkem tähelpanu pöördakse, ja temale 2 miljoni marga rohkem määramine tähendab weel suuremat reshümi kõwendamist, weel rohkem töörahwale. Ei tahaks pikalt peatada selle surwe juures, mis töölikklassi wastu üles näidatud. Seda on mitu korda juba puudutatud niihästi siit kõnetoolilt kui ka mujal. 1923 aastal on sammunud selles

suhtes wana teed mööda, on jällegi kinni pandud mitmesugused organisatsioonid jne. Tuletan ainult meelde tööliste spordiselti sulgumist käesolewal aastal, samuti kestab ka edasi ajalehtede sulgumine. On mindud weel kaugemalegi kui eelmistel aastatel. Samuti kestab edasi tööliste arreteerimine. Sõja lõpust on juba 4 aastat möödas, kuid selle peale waatamata walitseb meil ikkagi osalt sõjaseadus ja nimelt seal, kus rohkem töölisi ja kus töölisliikumise keskkohad, nii näituseks Tallinnas, Narwas jne.

Ei taha pikemalt peatada nende abinõude juures, mida Eesti kodanlus on walinud ehk, õigemini öelda, mida ta walimata on jätnud töörahwa ja eriti töörahwa klassiteadliku osa wastu wõitlemises. Abinõude walimisega ei ole oldud kitsi. Kui ei aidanud otsekohene surwe, siis trükkis kaitsepolitsei nõndanimetatud „põrandaaluseid“ üleskutseid, milles prowotseeriti rewolutsioonilise töölisliikumise tegelaste wastu. Käesolewa aasta eelarwes on kaitsepolitseil imelikul kombel natuke wäiksem summa ette nähtud, kui möödnud aastal, see on wist mõni sadatuhat marka. Wõib olla on seda sellepärast tehtud, et kodanlus loodab ja kindlasti rehkendab selle peale, et siin kaks parteid olemas, kes end ka töölisparteideks nimetawad, ja et nad jõudu mööda saawad aitama. (O. Gustawson (is.): Seda teewad kommunistid!) Härra Einbund hooples omal ajal kaitsepolitsei patriotismiga, selle sama üle on hoobelnud ka sotsid ja wõib olla nemad on sedawõrd patriootlikumad, et nemad prowokatsiooni odawamalt teewad kui kaitsepolitsei. Ma ei tea, kui palju saite selle prowokatsiooni eest, mis teie enne walimisi Tallinna klassiteadlikkude tööliste organisatsioonide wastu tegite. Samuti ei tea ma mitte, palju selle prowokatsiooni eest sai tööerakondlik „Waba Maa“ oma kirjatüki eest just päew enne walimisi. Sellest saadud summast, muidugi mõista, läks wist osa ajakirjanikkudele, ärijuhtidele ja, wõib olla, isegi tööerakonnale kokkukuiwanud erakonna päästmiseks eelolewatel walimistel. (O. Strandman (töer.): Missugusest lehest Teie lugesite? J. Soost (põl.): Las seletawad perekonnaasju, nad saawad ju ainult siin kokku.) Nii, ma tähendasin, tähtsat osa Eesti tööliste elus mängib

kaitsepolitsei ja ma ei taha siin pikemalt waielda, aga tähendan ainult, et sellepärast riigi eelarwe-kommisjoni ka töörahwaesitajaid ei lastud. Kodanlus korraldab oma surwet, tema teraw ots jääb ikka püsima töölisklassi wastu, selleks jäetakse alles sõjaseadus, selleks jäetakse teised surweabinõud, nagu ennegi. (J. Wain, (sd.): Igaweseks!) Ei tea, kas just igaweseks, wõib olla teie usute kodanluse igawese walitsemise sisse — õndsad on need, kes usuwad. Eesti kodanlus on nõrk üksinda ennast kindlustama ja sellepärast peab tema otsima liitlasi wäljamaal. Selle wälispoliitika tegemiseks on eelarwes määratud 111.393.600 marka. Meie teame, millised ülesanded on rahwuswaheline kodanlus omal ajal Eesti kodanlusele riigile wälispoliitikas andnud. Tema peab olema üheks eelpositiks rewolutsioonilise Wenemaa wastu, et takistada punase batsilluse laialilagnemist ja edasitungimist. Eesti kodanlus on seda poliitikat jõudu mööda täitnud ja on katsunud olla ustaw seltsiline Londoni ja Pariisi börsele. Nüüd on aga seisukord keerulisemaks muutunud, sest kui enne oli üks peremees — liitriigid, siis on need nüüd omawahel kiskuma läinud, lõhe inglise ja Prantsusemaa wahel sügawneb, ja Eesti kodanlus ei tea, kumba orientatsiooni wõtta, kellega ühes minna, kodanline ajakirjandus waidleb, missuguse kambaga ühes — Pariisi wõi Londoni börsega. (O. Strandman (töer.): Missugusest ajalehest Teie seda lugesite?) Wõib olla, et ma Teile seda pärast teatan, praegu ei ole mul ajalehte taskus. (O. Amberg (kristl.): Ei ole aru saanud, mis ta lugenud on.) Noh, Teie moodi ma küll aru ei saa. (O. Amberg (kristl.): Palju seal Moskwa börsel siis töötatakse?) Muidugi otsustatakse küsimus ära sellega, kumb maksab rohkem, kas Londoni wõi Pariisi börse. Hinna kauplemiseks peetakse ülal wäljamaal arwurikas hulk saatkondi ja nende peale antakse ligemalt 100 miljonit. Need kauplewad, ja kauplewad töörahwa kulul kodanluse kasuks.

Ei saa puudutamata jätta ka kodanluse sõjapoliitikat. Alaline sõjawägi peab olema rajariikidele tagatiseks, et nad täidawad ülesanded, millised kodanlised suurriigid nende ellukutsumisel nende peale panid, ja sellepärast on korrallisesse eelarwesse wõetud 1.139.780.600

marka ja erakorralistesse kuludesse 326.258.800 m., kogusummas 1.466.039.400 marka, mis kogu eelarwest suure summa välja teeb. Soomes, mida üldiselt väga sõjakaks maaks loetakse, näeme, et seal sõjawäe peale palju väiksem protsent on wõetud. Meie teame, et sõjawäel on kahekordne ülesanne: wõidelda sisemaa waenlase ehk töörahwa vastu... (E. Weberman (rhws. w.): Kas nii kui Moskwas ki?) Teie rääkige parem, kuidas Kanaadas on, aga mitte Moskwas, sest töörahwas on arusaadawalt walitsewa kodanluse waenlane. Wäliswõitluseks muidugi punase Wenemaa vastu, kui kogu maailma kodanluse waenlase vastu. On räägitud palju sõjawäe ja sõjakulude vähendamisest, kuid ei ole kaugemale saanud harilikkudest jutuajamistest. Nii nägime, et kui minewal aastal oli Moskwa wäewähendamise konwerents, siis pikalt ja laialt seletati moraalsest desarmeerimisest, aga meie teame, et moraalsest desarmeerimisest räägiwad ikka ainult need, kes tegelikust desarmeerimisest midagi teada ei taha. Seda näitab ka sõjaministeeriumi eelarwe küllalt selgesti sellega, et tema ulatab umbes 1½ miljardini, pannes sellega iga kodaniku peale ligikaudu 1.500 marka. Ma ei taha rääkidagi sellest endastmõistetawast asjast, et sõjawäes walitseb täielik tsaariaegne kord. Meil alles hiljuti oli Riigikogus üks arupärimine selle kohta, mis sugune on sisemine kord selle riigi sõjawäes, keda nimetatakse demokraatlikuks. See kord ei lähe millegi poolest lahku harilikust tsaari korrast. Senni ei ole selle arupärimise peale wastatud, eks waikimine tähenda nõusolekut.

Edasi teewad wõrdlemisi suure summa riigi eelarwest välja riigi wõlad, mis rehkendatud Eesti markadesse on kogusummas 6 miljardit 435 miljonit 400 tuhat marka. Käesolewal aastal tahetakse neist wõlgadest tasuda korralise eelarwe järele 361.913.500 marka, ja erakorralise eelarwe järele 73.335.000 marka. Nii siis näeme, et kogusummas 435.248.500 mk. pannakse jälle töörahwale maksusid peale. Need wõlad tehti klassisõja ajal, tehti siis, kui kodanlus lõi oma walitsust, oma riiki. Liitriikide kodanlus, kes need wõlad andis, oli niiwõrd kawal, et ta ei hankinud rajariikidest enesele mitte ainult suurtükiliha, waid ta oli ka välja pressinud ligimaksu, ja nii näeme, et kõik

need rajariigid said omale hiigla wõlakoormad kaela. Nüüd on see kodanlus, kes klassisõja wõitis, walitsemas ja tahab seal ka edaspidi olla. Meie aga näeme, nagu siin härra Ast wõrdlemisi tabawalt ütles, et kogu majanduspoliitika on muutumas ainult „Aseri te“, „Silwa de“ ja ei tea missuguste äride poliitikaks, aga tema muidugi ei mõtelnud oma mõtet lõpuni ja ei ütelnud seda, et kogu wabariik on kodanlistele rühmadele üheks määratu suureks äritegemise organisatsiooniks, äritegemise aparaadiks, üheks suureks äriks. Ja selle äri pealt on wõitnud kodanlus ja on kaotanud töörahwas, ent nüüd need kulud, mis olid ühenduses selle organisatsiooni loomisega, weeretab kodanlus töörahwa peale, waatamata selle peale, et need wõlad tehti klassisõja ajal, töörahwa vastu wõitlemiseks. Nüüd, mis ju arusaadaw, nõoritakse need kontributsioonina wõidetutelt sisse — see wõlgade tasumine on kontributsioon Eesti töörahwale.

Kodanline walitsus on näidanud oma eelarwega seda, mida ta pidi näitama ja mida ta näidanud on, nimelt, et tema jätkab 1924 a. seda sama poliitikat, mida tema juba ennegi ajanud on, wõttes sisepoliitikas tarwitusele surweabinõud töörahwa vastu, wisates wälispoliitikas välja sadasid miljonid wälissaatkondade peale, otsides liitlasi suuremates imperiaalistlikkudes riikides ja tasandades teed wälisriikide uksepakkude juurde, näeme, et tema ajab samasugust poliitikat sõjaasjanduse alal. Seda sihti, millest siin räägitakse, on toonitatud veel iseäranis sellega, et eelarwes kõneldakse kahesuguste hoonete ehitamisest töörahwale, nimelt kasarmute ja türmide ehitamisest. Need on asutused, mis on kõige tähtsamad ja mis peawad olema kodanlises riigis ja sellega kinnitab kodanlus eriliselteel weel kord seda, et tema poliitika sihiks on luua paradiisi kurnajale ja türme ning sunnitööasutusi töörahwale. Töörahwas on muidugi selle eelarwe vastu.

P. Baranin (wen.): Господа депутаты. Представленный государственному собранию бюджет дает нам общую картину государственного хозяйства. Надо признать, что бюджет составлялся при условиях, дающих основание предполагать трудное проведение его в жизни. Плохой урожай нынешнего года, исключительное влияние атмосферных явлений, создают весьма туманные

виды на будущее и заставляют ожидать последствий сего на нашем бюджете. Наш государственный бюджет составлен по данным 1923 года, с дефицитом по балансу 423.381.400 марок, который предполагает покрыть кредитными операциями. Возникает вопрос: сведем ли мы концы о концами. Министр финансов полон оптимистических взглядов и, не смотря на всю неблагоприятную обстановку, надеется, что, всетаки, концы о концами свести удастся. Оптимизм министра для меня вполне понятен — иначе министр финансов думать и не может. У министра должна быть эта вера, а если у него этой веры не станет, то вывод может быть только один: он оставит министерство. Мы, господа, должны иначе смотреть на дело. Мы должны хладнокровно обсудить все возможное и невозможное. С первого же поверхностного взгляда на наш бюджет, бросается в глаза непропорциональность распределения средств по отдельным министерствам. Пропорциональность, конечно, следует понимать соответственно потребностям населения. Возьмем для примера военное министерство и министерство народного просвещения. Смета по военному министерству поглощает 21,8% всех наших обыкновенных расходов. Это — такая колоссальная сумма, что если бы ее разложить на всех граждан населяющих Эстию, в том числе и грудных детей, то пришлось бы каждому платить по 1320 марок военных налогов. Я понимаю прекрасно, что в этом вопросе мы связаны с нашим внешним положением. Но у меня возникает другой вопрос: не виновна ли в этом отчасти наша дипломатия и иностранная политика, последствиями которых, мы должны переносить такое тяжелое и, пожалуй, даже непосильное бремя военных расходов, с несомненностью отражающихся на сметах других министерств. Одним из резких контрастов, являющихся противоположностью военному министерству, я поставил бы министерство народного просвещения, тратящее только 9,1% всех наших общих расходов. Получается такая громадная разница. Резкая противоположность с одной стороны. Всеобщее обязательное обучение и с другой только 9,1% общих расходов на все министерство. При таком положении, что бы мы ни говорили, что бы мы ни кричали о нашей культуре, мы, как демократическое государство, далеко не дошли еще до тех норм, которых держались в последние времена своего существования полудеспотическая-полудемократическая государства. Я удивляюсь как мы можем изда-

вать законы об обязательном обучении, как мы можем требовать безпрекословного проведения их в жизнь, если фактически не можем дать средств на это. Очевидно далеко то время, когда в этом отношении министерство народного просвещения займет подобающее место в бюджете. Попутно позволю себе остановиться и обратить ваше внимание, господа, на ст. 5 министерства просвещения, касающуюся национальных секретарей.

Эта статья напоминает мне пустынный уголок в смете министерства народного просвещения. Здесь я вижу должностных лиц, но не вижу возможности, чтобы эти лица могли что нибудь делать. Им не дано оружия. Это — форменные воины без ружья. Мы русские болеем тем же, чем и эсты, только в большей степени. Мы больше, чем кто-либо другой, нуждаемся в культурно-просветительной работе. Возглавлять и руководить этой работой, вполне естественно, должен бы был наш национальный секретарь, являющийся представителем культурно-просветительных организаций, но он, к сожалению, лишен возможности это делать. Основание для такой работы должно бы быть положено здесь, в статье 5-ой министерства народного просвещения, дабы наперед можно было составить себе и план, и программу этой работы, а не ловить мух в воздухе, как это было до сего времени.

В смете министерства земледелия я нахожу следующие цифры:

Laen asunikkudele — 65 miljonit, põllumeestele maaparanduste töödeks 40 miljonit, ühispiimatalitustele — 30 miljonit, maasaajatele inwentaari muretsemiseks — 20 miljonit ja kalameestele 5 miljonit marka.

Здесь я тоже не вижу искреннего желания со стороны министерства земледелия итти навстречу населению, не делая разницы, к какому сословию он принадлежит. Для меня возникает вопрос, что может дать заем в 5 миллионов рыбакам. Может ли он удовлетворить хоть отчасти их нужду. Ответ на то — нет. За последние годы инвентарь рыбаков до того износился, пришел в такую негодность, что отремонтировать его почти нет никакой возможности. Для того, что бы возобновить инвентарь рыбакам, нужна минимальная сумма на каждого средняго рыбака 50.000 марок. Сколько же мы поставим на ноги за 5 миллионов мк. — Только: 100 человек из 20—25 тысяч рыбаков населяющих Эстию, и для меня

возникает еще вопрос, как будет министерство распределять эту сумму между таким большим количеством нуждающихся. Безусловно, эти суммы разпылившись в массу, реальной пользы дать не могут. Остановившись на этом отделе, я хочу подчеркнуть обстоятельство, как точно министр земледелия учитывает нужды и находит средства, которые стоят к нему ближе и как поверхностно относится к тем, кого не считает своим „pailapsed“. На конгрессе рыбаков в текущем году, в августе месяца, решено было обратиться к министру земледелия с просьбой внести в смету 1924 г. 50.000.000 мрк. на выдачу государственного займа рыбакам, и вот, вы видите, как министерство откликнулось на эту просьбу. Оно убавило не больше и не меньше как один ноль. И дело сделано. Что касается общей программы министерства, касающейся земельного закона, то должен сказать, что земельная реформа русского населения совсем не коснулась. Все отдельные попытки в этом направлении встречали всегда оппозицию в канцеляриях министерства земледелия. Здесь, г-н Пенно, критикуя политику министерства земледелия, указал на то, как будто в этом виноваты, если не в большинстве то отчасти, те русские чиновники, которые по своей специальности служат в этом министерстве. (R. Penno, (as.): Eī, rahaministeeriumis.) Я понял, что вы говорили относительно министерства земледелия, но все равно, так или иначе, по моему, не виновата принадлежность к той или другой нации, а прежде всего человек, который служит. Я прекрасно понимаю, что ваша цель — свалить вину с больной головы на здоровую. Дальше. Одним из тяжелых камней нашей сметы является безчисленное множество чиновников и всевозможных служащих. Громадная цифра государственных служащих, за исключением служащих по земскому самоуправлению, выражающаяся в 22 591 человек, говорит нам, что на каждые 44 гражданина, включая детей и стариков, приходится по одному государственному служащему. Если же возьмем те суммы, которые государство тратит на содержание такой армии служащих, то получим 2.235.204.300 мрк. или 2012 мрк. на каждого гражданина. К сожалению в эту сумму не входят еще следующие расходы, числящиеся по смете и не последовательно относящиеся к этой же категории расходов: это на лечение и пособия 50.854.400 мрк. и обмундировочных 43.570.900 мрк. Эта сумма в нашем бюджете является самым

крупным расходом и по моему, самым тяжелым для такой маленькой страны, как Эсти. Правительство в этом отношении должно бы серьезнее взяться за дело и приложить силы к тому, чтобы уменьшить эту армию до последнего предела.

Между тем этого не видно. Сравнивая цифры бюджета 1924 года с 1923 годом, видно, что армия служащих незаметно и постепенно увеличивается. Как будто все сводится к тому, что каждое министерство старается отвоевать свои штаты, сохранить их. Напр., по министерству финансов предвидится повышение расходов по акцизному ведомству по причине введения винной продажи в запечатанной посуде. Это вполне понятно: Расход увеличится на переливку, на посуду, на подвоз и т. д. Но отсюда вытекает другой вопрос. Раз винная продажа будет производиться в запечатанной посуде, стоимость спирта будет оплачиваться попрежнему в отделениях Эсти банка, то, несомненно, должен уменьшиться расход по контролю заведений торгующих спиртом. Ведь, не надо будет тогда, такого сильного и сложного контроля, какой был до сего времени. Покупатели ведь сами тоже будут проверять: цела печать или повреждена, Тут можно будет сократить число акцизных чиновников, вследствие этого уменьшатся и проездные расходы. Но ведомство об этом ни слова. Все остается по старому. Государственное собрание в этом отношении должно сказать свое веское слово, должно указать правительству, чтобы оно согласовало свои действия с ресурсами страны и платежеспособностью населения. До сих пор мы жили не по средствам: не по одежке, протягивали ножки. Что касается финансовой политики правительства, то должен заявить, что она оставляет желать много лучшего — не только лучшего, она даже говорит нам, что так дальше идти нельзя. Мы должны изменить систему, которая царил до сего времени и привела нас к вопросу о прочности марки. Это не досужная фантазия, как намекал министр финансов, а серьезная действительность. Мы должны осудить систему, которая наводила страну всевозможным — ненужным, с точки зрения рядового обывателя, заграничным хламом, поглотившим дорогу для нас заграничную валюту и заставившую коммерсантов задуматься над вопросом: чем выкупать сахар, муку, и пр., относящиеся к предметам массового употребления и первой необходимости, а обывателя — чем платить. Раз цены повышаются, вырастает перед гла-

зами большой и жгучий вопрос о дороговизне.

Правительство современно не обратило на это серьезного внимания. Оно читало статистические отчеты о нашей внешней торговле и очевидно удивлялось тому сказанному положению, при котором ввоз перевышал вывоз, а марка стояла в одном и том же положении. И в результате: мы докатились до той границы, у которой давно должны были очутиться, то есть средства для оплаты коносоментов на предметы первой необходимости изсякли, магазины ломаются от заграничных предметов роскоши и безделушек, а покупательская способность обывателя будет скоро выражаться в кормлении глаз через стекла окон магазинов.

Безусловно, громадную долю ответственности в этой политике должен взять на себя Эсти банк, которому даны были вожжи в руки и который натягивал эти вожжи чрезвычайно туго там, где надо было держать их по слабее и, на оборот, опуская их слишком слабо там, где надо было их потянуть. Это так называемая „oniproja poliitika“ также оставила свои следы и пустила глубокие корни, для искоренения которых надо принять неотложные меры.

В заключение не могу обойти молчанием тот грозный выпад со стороны г. Теннисона по адресу национальных меньшинств, имеющий место в прошлую пятницу.

Я с негодованием отвергаю ту вражду, которую г-н Теннисон старается посеять своими выступлениями между националь-

ными меньшинствами и большинством республики.

Нам чужды те вождения, которые только он склонен приписывать нам. До сего времени не было малейшего повода со стороны национальных меньшинств, который стал бы причиной для подобных выступлений против нас.

Наоборот мы молча сносили все ущемления и уколы, которым подвергались, подчас несправедливо, отдельные наши члены.

Если г-н Теннисон не может понять этого и осуждает политику правительства, занятую последним в вопросе о культурной автономии национальных меньшинств, то мы, наоборот приветствуем ее.

И не только мы, но каждый истинный демократ должен признать единственно разумной ту политику правительства, которая дает возможность национальным меньшинствам работать в таких рамках закона, в которых не чувствуется что они — национальные меньшинства, а только, свободные граждане.

Juhataja K. Wirma: Rkl Weberman'i poolt on ettepanek teatud koosolekut lõpetada. Ettepaneku kohta sõna ei soovita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**